

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

GERDA TAMOLIŪNAITĖ
VERSLO TEISĖ

TEMA

**ŪKIO SUBJEKTO KAIP KONKURENCIJOS TEISĖS SUBJEKTO POŽYMIAI IR JŲ
TEISINGO NUSTATYMO PRAKTINĖ SVARBA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – Asist. Ana Voločova

Konsultantas – Doc. dr. Daivis Švirinas

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ŪKIO SUBJEKTO SAMPRATA EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TEISĖJE.....	6
1.1. Teisinė ūkio subjekto koncepcija.....	8
1.2. Ekonominė ūkio subjekto koncepcija.....	10
2. ŪKIO SUBJEKTO KAIP KONKURENCIJOS TEISĖS SUBJEKTO POŽYMAI.....	17
2.1. Ekonominės veiklos vykdymas – esminis konkurencijos teisės subjekto požymis.....	17
2.1.1. Konkurencijos teisės subjektas – ekonominis vienetas. “Vieno ekonominio junginio doktrina”.....	21
2.1.2. Viešųjų ūkio subjektų kaip konkurencijos teisės subjektų problematika.....	26
2.1.2.1. Konkurencijos teisės normų taikymo viešiesiems ūkio subjektams ypatumai.....	29
2.1.2.2. Socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondai kaip konkurencijos teisės subjektai.....	31
2.2. Ūkio subjekto savarankiškumas kaip konkurencijos teisės subjekto požymis.....	36
3. ŪKIO SUBJEKTO KAIP KONKURENCIJOS TEISĖS SUBJEKTO POŽYMIŲ TEISINGO NUSTATYMO PRAK TINĖ SVARBA.....	41
3.1. Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingo nustatymo praktinė svarba taikant konkurencijos teisės normas.....	41
3.2. Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingo nustatymo praktinė svarba taikant atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus.....	44
IŠVADOS.....	50
PASIŪLYMAI.....	53
SANTRAUKA.....	54
SUMMARY.....	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56

IVADAS

Temos aktualumas. Konkurencija yra visuotinis reiškinys. Iššūkis nugalėti konkurencinėje kovoje tapo esmine šiuolaikinio verslo dalimi. Lietuvoje verslo subjektų konkurencinė kova itin sustiprėjo šaliai tapus Europos Sąjungos nare. Laisva konkurencija yra būtina laisvosios rinkos sąlyga bei vienas iš esminių veiksnių sėkmingai įgyvendinant bendrosios rinkos tikslus: nepertraukiamą ilgalaikį ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą, verslo, pasinaudojančio bendrosios rinkos teikiamomis galimybėmis bei tampančio konkurencingu pasaulinėse rinkose, plėtros skatinimą.

Tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu reglamentavimu siekiama sukurti sistemą, užtikrinančią, kad bendrosios rinkos sistema nebūtų iškreipta, neleidžiant iškreipti konkurencijos, sudaryti prielaidas plėtoti ekonomiką, kuri leistų konkurencijos jėgoms spręsti, kokia kaina, kur bus parduodamos prekės ir paslaugos.

Laisva konkurencija bendrojoje rinkoje gali būti užtikrinta tik esant vieningam konkurencijos teisės reglamentavimui ir konkurencijos teisės normų taikymui. Tačiau kiekvienu atveju taikant tam tikrą konkurencijos teisės normą, visų pirma reikia nuspręsti, ar konkretus fizinis ar juridinis asmuo yra konkurencijos teisės subjektas. Konkurencijos teisės subjekto požymių teisingas nustatymas lemia tinkamą tam tikro konkurencijos teisės reguliuojamo teisinio santykio kvalifikavimą. Konkurencijos teisės subjekto požymiai turi būti nustatomi konkrečiu atveju sprendžiant, ar buvo pažeistos konkurencijos teisės normos bei taikant atsakomybę jas pažeidusiems asmenims. Todėl, esant laisvos rinkos ekonomikos sąlygoms, kuomet konkurencinė kova tapo esmine verslo dalimi, iškyla būtinybė analizuoti konkurencijos teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje bei Lietuvoje bei aiškiai įvardinti kokiems subjektams yra taikomos konkurencijos teisės normos, suformuluoti vieningą konkurencijos teisės subjekto sampratą, nustatyti konkurencijos teisės subjektų požymius, atskleisti jų turinį ir teisingo nustatymo praktinę svarbą.

Problemų formulavimas. Lietuvai siekiant sėkmingo bendradarbiavimo su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, reikia vieningos konkurencijos teisės subjekto sampratos, kuri sudarytų sąlygas vieningam konkurencijos teisės reglamentavimui bei atsakomybės už konkurencijos teisės normų pažeidimus taikymui. Tačiau Lietuvos ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės normos šiuo metu tarpusavyje dar nėra suderintos. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 d. pateikiamas ūkio subjekto apibrėžimas – “įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciškai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai

Lietuvos Respublikoje”¹. Tačiau nei Europos Bendrijos Steigimo sutartyje, nei antriniuose ES teisės normų šaltiniuose – direktyvose bei reglamentuose konkurencijos teisės subjekto samprata nėra pateikiama. Šios sąvokos aiškinimas paliekamas Europos Teisingumo Teismo praktikai. Jis savo jurisprudencijoje pateikė kitokią įmonės apibrėžimą, kuris yra esminis taikant Europos Bendrijos Steigimo sutarties konkurencijos teisės normas, t.y. ”kiekvienas vienetas, užsiimantis ekonomine veikla, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso ir finansavimo formos”². Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme numatytas ir ETT pateiktas konkurencijos teisės subjekto apibrėžimai suformuluoti remiantis skirtingais kriterijais. Tai lemia Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo ir Europos Sąjungos teisės konfliktą. Be to, Lietuvos teismų praktikoje yra labai mažai spęstų ginčų dėl konkurencijos teisės normų pažeidimų. Konkurencijos teisė – Lietuvos mokslininkų beveik nenagrinėta sritis. Lietuvos teismų praktikos bei doktrinos lygmeniu aiškiai išsakytos pozicijos šiuo klausimu nebuvimas taip pat sąlygoja konkurencijos teisės subjekto sampratos apibrėžtumo problemą praktikoje.

Hipotezės iškėlimas. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. pateikta ūkio subjekto sąvoka neatspindi esminių ETT suformuluotų ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių ir prieštarauja ETT praktikai.

Tyrimo objektas. Šiame darbe bus analizuojami ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiai ir jų teisingo nustatymo praktinė svarba. Taigi magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas – ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiai ir jų teisingo nustatymo praktinė svarba. Dalykas – konkurencijos teisės subjekto samprata Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, kriterijai, kuriais remiantis formuluojama konkurencijos teisės subjekto samprata Lietuvos ir Europos Sąjungos konkurencijos teisėje, esminiai (būtinai) konkurencijos teisės subjekto požymiai, kuriuos turi turėti tam tikras vienetas, kad jį būtų galima pripažinti konkurencijos teisės subjektu, bei jų teisingo nustatymo praktinė svarba taikant konkurencijos teisės normas ir atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus.

Tyrimo metodai. Tiriant konkurencijos teisės subjekto požymius bus naudojami analizės, lyginamasis, sisteminis metodai. Šiame darbe bus analizuojami Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktai, Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija, Europos Sąjungos ir Lietuvos konkurencijos teisės doktrina, siekiant nustatyti konkurencijos teisės subjekto požymius bei atskleisti jų teisingo nustatymo praktinę svarbą. Šiame darbe Europos Teisingumo Teismo praktika, išaiškinimai dėl ūkio subjektų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais bus sisteminama, apibendrinama, siekiant išskirti, išryškinti konkurencijos teisės subjekto požymius. Taip pat bus atliekama ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių analizė,

¹ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

² Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.

siekiant atskleisti jų turinį, nustatyti, kurie iš šių požymių yra svarbiausi (būtinai), norint tam tikrą asmenį laikyti konkurencijos teisės subjektu, o kurie mažiau svarbūs (nebūtinai). Lyginant Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktus, konkurencijos teisės specialistų darbus, bus siekiama atskleisti konkurencijos teisės subjekto sampratos Europos Sąjungos bei Lietuvos teisės sistemoje panašumus ir skirtumus, nustatyti, kokie konkurencijos teisės subjektų požymiai yra išskiriami Europos Sąjungos ir Lietuvos konkurencijos teisėje.

Tyrimo tikslo ir uždavinių formulavimas.

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į magistrinio baigiamojo darbo tyrimo objektą, tiesioginis darbo tikslas yra išanalizuoti ir nustatyti ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymius, atskleisti jų turinį bei teisingo nustatymo praktinę svarbą.

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų tinkamai ir visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas, iškelsime šiuos uždavinius:

1. nustatyti požymius, kuriais remiantis būtų galima tam tikrą ūkio subjektą laikyti konkurencijos teisės subjektu;
2. atskleisti ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių turinį;
3. suformuoti vieningą ir neprieštarinę konkurencijos teisės subjekto sampratą;
4. teisiniu požiūriu įvertinti jų teisingo nustatymo praktinę svarbą.

Tyrimo charakteristikos. Šiame darbe bus analizuojamos Europos Bendrijos steigimo sutarties nuostatos, konkurencijos teisinius santykius reglamentuojančios Europos Sąjungos direktyvos, reglamentai ir kiti Europos Sąjungos bei Lietuvos teisės aktai. Taip pat bus nagrinėjama Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija, remiamasi užsienio bei Lietuvos konkurencijos teisės mokslininkų darbais.

1. ŪKIO SUBJEKTO SAMPRATA EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TEISĖJE

Visuomeninius santykius, susiklostančius tam tikro ūkio subjekto viduje (nuosavybės, ūkio subjekto valdymo klausimus, darbdavių ir darbuotojų teises ir pareigas ir kt.) tiek Lietuvoje tiek ir kitose ES valstybėse reguliuoja civilinė, įmonių, darbo teisė. Konkurencijos teisė reguliuoja ūkio subjektų tarpusavio santykius, kylančius ūkio subjektams konkuruojant.³ Konkurencijos teisiniu reguliavimu siekiama uždrausti priemones ir veiksmus, kurie riboja konkurencijos teisės subjektų konkuravimą rinkoje bei užtikrinti, kad konkurencija tarp ūkio subjektų nebūtų iškreipta ar apribota.

Tam, kad bendrojoje rinkoje būtų užtikrinta laisva konkurencija, EB sutarties 81 str. 82 str. bei 87 str.⁴ yra numatyti tam tikri draudimai, kuriuos pažeidžiant yra apribojama laisva konkurencija rinkoje: 81 str. draudžia įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis būtų konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas; 82 str. įtvirtintas draudimas įmonėms piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, jei toks piktnaudžiavimas gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą; 87 str. draudžia valstybėms narėms teikti pagalbą įmonėms, jei tokia pagalba iškraipo ar gali iškraipyti konkurenciją ir įtakoja valstybių narių tarpusavio prekybą.

ES teisė taip pat reglamentuoja ir įmonių koncentracijų kontrolę – EB susijungimų reglamentas⁵ reguliuoja ūkio subjektų tarpusavio koncentracijas bei draudžia tokias koncentracijas, dėl kurių ūkio subjektas įgyja dominuojančią padėtį rinkoje, sudarančią kliūtis laisvai konkurencijai rinkoje.

Analogiškai draudimai yra įtvirtinti ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme⁶, kurio 5 str. įtvirtintas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas; 9 str. numatytas draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi; 10 – 15 str. skirti koncentracijos kontrolės reguliavimui; 16 str. draudžia nesąžiningos konkurencijos veiksmus; 48 str. reglamentuoja valstybės pagalbą.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo taikymo sritis apibrėžta šio įstatymo 2 str., kuriame numatyta, kad šis įstatymas taikomas visų Lietuvos Respublikoje ir ne Lietuvos Respublikoje registruotų ūkio subjektų veiklai, jeigu dėl šios veiklos ribojama konkurencija Lietuvos Respublikos vidaus rinkoje. Jis nėra taikomas ūkio subjektų veiklai, dėl kurios ribojama

³ D. Švirinas. Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.1.

⁴ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

⁵ Europos Tarybos 2004 m. sausio 20 d. reglamentas (EB) Nr. 139/2004 “Dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės” // Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2004, Nr. L24/1.

⁶ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

konkurencija užsienio šalių rinkose, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nenustatyta kitaip. Tokiu atveju, kai Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys nustato kitokius konkurencijos apsaugos reikalavimus, taikomos tarptautinių sutarčių nuostatos.

Visos šios ES bei Lietuvos nacionalinės teisės nuostatos yra taikomos būtent konkurencijos teisės subjektams, kurie atsižvelgiant į konkurencijos teisės reguliuojamų visuomeninių santykių specifiką, negali būti tapatinami su juridiniais ar fiziniais asmenimis civilinės ar įmonių teisės prasme.

Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. ūkio subjektais, kuriems taikomos šio įstatymo nuostatos, laikomos “įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciūmai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikomos ūkio subjektais, jeigu jos vykdo ūkinę veiklą”.

EB steigimo sutartyje yra numatyti minėti konkurencijos teisės subjektams taikomi draudimai, tačiau pati ūkio subjekto, kuriam tos nuostatos yra taikomos, sąvoka sutartyje nepateikta. Ji, beje, nėra reglamentuota ir antriniuose ES konkurencijos teisės šaltiniuose. Ši sąvoka buvo palikta aiškinti ES institucijoms: Europos Komisijai ir Europos Teisingumo Teismui, kuriuos, kaip teigia dr. D. Švirinas⁷, savo praktikoje buvo linkusios minėtą sąvoką aiškinti plečiamai ir pasirinko ekonominę ūkio subjekto koncepciją.

Konkurencijos teisės doktrinoje egzistuoja dvi ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto sąvoką aiškinančios teorijos: teisinė ūkio subjekto koncepcija ir ekonominė ūkio subjekto koncepcija.

Ūkio subjekto samprata konkurencijos teisėje visų pirma priklauso nuo to, kokia koncepcija, teisinė ar ekonominė, yra pasirenkama. Todėl, siekiant nustatyti, kokie ūkio subjektai yra konkurencijos teisės subjektai, pirmiausiai būtų tikslinga aptarti minėtas ūkio subjekto sąvoką aiškinančias koncepcijas.

⁷ Švirinas D. Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje: monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P. 26.

1.1. Teisinė ūkio subjekto koncepcija

Teisinė ūkio subjekto koncepcija konkurencijos teisės subjektą apibrėžia kaip teisinį, o ne ekonominį vienetą. Ji iš esmės analizuoja ekonominio junginio teisinės išraiškos formas. Ši koncepcija daugiausiai dėmesio skiria būtent teisinėms ūkio subjekto konstrukcijoms, o ne ekonominiams jo veikimo mechanizms. Teisinė ūkio subjekto koncepcija analizuoja ūkio subjektų organizavimo teisinės formas. Kitaip tariant, ši koncepcija siekia nustatyti, kokiomis teisinėmis verslo organizavimo formomis gali būti organizuotas konkurencijos teisės subjektas. Koncepcija aiškina, kurie iš teisės subjektų gali būti laikomi konkurencijos teisės subjektais, nesigilindama į tai, ar konkretus teisės subjektas sudaro ekonominį junginį.

Užsienio teisinėje literatūroje pateikiamose konkurencijos teisės subjekto sąvokos išaiškinimuose neretai nurodoma, jog konkurencijos teisės subjekto sąvoka apima visus fizinius ir juridinius asmenis, vadinamos ūkio subjektų galimos teisinės organizavimo formos, nurodant, kad konkurencijos teisės subjektais gali būti laikomi komercinę ar profesinę veiklą vykdančys fiziniai asmenys, įmonės, bendrovės, korporacijos, pramonės organizacijos, valstybės institucijos. Konkurencijos teisės subjektą kaip teisinį vienetą apibrėžė Allan F. Tatham⁸, Nigel Foster⁹, D.G. Goyder¹⁰ ir kt.

ETT savo praktikoje taip pat buvo konkurencijos teisės subjektą apibrėžęs kaip teisinį vienetą, t.y. kaip „asmenų bei materialių ir nematerialių vienetų, sujungtų į vieną teisinį vienetą, organizaciją, siekiančią ilgalaikių ekonominių tikslų“¹¹.

Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. „ūkio subjektas – tai įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikomos ūkio subjektais, jeigu jos vykdo ūkinę veiklą“.

Šioje Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme pateiktoje ūkio subjekto sąvokoje ūkio subjektas įvardintas kaip teisinis vienetas, bandant išvardinti visas galimas ūkio subjekto organizavimo teisinės formas: „įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys...“. Remiantis tokia Lietuvos

⁸ Tatham F. A. EC law in practice. Budapest: HVG-ORAC Publishing House Ltd, 2006. P. 498.

⁹ Foster N. Foster on EU law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 304.

¹⁰ Goyder D.G. EC Competition Law. 4th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 60.

¹¹ Europos Teisingumo Teismo 1962 m. liepos 13 d. sprendimas byloje Nr. 19/61 Mannesman v. High Authority // European Court reports. 1962, P. 675.

Respublikos konkurencijos įstatyme suformuluota ūkio subjekto samprata, subjektai nesudarantys teisinio vieneto negali būti laikomi konkurencijos teisės subjektais.

I. Norkus moksliniame straipsnyje „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas vs. Europos Bendrijos sutartis“¹² taip pat analizavo, ar vienodai Europoje ir Lietuvoje suprantama sąvoka ūkio subjektas (angl. *undertaking*). Minėto straipsnio autorius taip pat pastebėjo, kad Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme apibrėžiant ūkio subjektą mėginama išvardinti visus įmanomus veiklos subjektus. Autorius nurodo, kad Europoje yra priimtina kiek kitokia ūkio subjekto sąvoka. I. Norkaus teigimu, Europos teisingumo teismo ir Bendrijų institucijų aktai į pirmą vietą iškėlė ne teisinius, o ekonominius kriterijus, t.y. ūkio subjektas suprantamas ne kaip paskira įregistruota ir turinti savo buveinę įmonė, įstaiga, organizacija, bet kaip rinkos vienetas, nebūtinai registruotas ir nebūtinai sudarytas iš vieno paskiro subjekto.

Kadangi konkuruoti tarpusavyje gali ne tik atskiri teisiniai vienetai, bet ir tam tikros jų grupės, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostatos taikomos ir teisinių vienetų grupėms – susijusiems ūkio subjektams, kurių apibrėžimas yra pateiktas šiame įstatyme. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 12 p. numatyta, kad “susijusių ūkio subjektų grupė - du ar daugiau ūkio subjektų, kurie dėl savitarpio kontrolės ar priklausomybės ir galimų suderintų veiksmų yra laikomi vienu ūkio subjektu apskaičiuojant bendrąsias pajamas ir rinkos dalį“. Šiuo įstatyme įtvirtintu susijusių ūkio subjektų institutu būtent ir siekiama pašalinti ūkio subjekto sampratos Lietuvoje ir Europoje skirtumus. Tačiau apibrėžiant susijusių ūkio subjektų grupę Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme taip pat akcentuojami ne ekonominiai susijusių ūkio subjektų grupės vidiniai ryšiai (bendra valdžia darbuotojams ir materialinėms vertybėms, žr. plačiau 1.2. skyrelyje „Ekonominė ūkio subjekto koncepcija“), o iš esmės remiamasi teisinėmis ekonominio junginio pasireiškimo formomis, įvardinant, kad tai gali būti du ar daugiau ūkio subjektų. Kadangi ši nuostata taip pat aiškinama atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. suformuluotą ūkio subjekto sampratą, ūkio subjektai, sudarantys susijusių ūkio subjektų grupę, bus suprantami kaip teisinių vienetų grupės.

Taigi vis dėl to reikėtų sutikti su minėto straipsnio autoriaus nuomone, kad įstatyme apibrėžiant ūkio subjekto sampratą buvo užprogramuotas Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo ir Europos Sąjungos teisės konfliktas. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme numatyta galimybė kelis teisinius vienetus laikyti vienu ūkio subjektu, vis dėl to nepašalina galimos Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo ir Europos Sąjungos teisės kolizijos. Juk teisinį vienetą taip pat gali sudaryti ir keli ekonominiai vienetai (pavyzdžiui, vieno bendrovės kaip juridinio asmens atskirus padalinius pripažinus savarankiškais ekonominiais vienetais),

¹² I. Norkus. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas vs. Europos Bendrijos sutartis // Teisė. Mokslo darbai. 2000, Nr. 37. P. 88-89.

kurie pagal Europos Sąjungos teisę galėtų būti pripažįstami savarankiškais ūkio subjektai, o pagal Lietuvos įstatymų nuostatas tokio ekonominio vieneto pripažinti savarankišku ūkio subjektu nebūtų galimybės. Todėl siekiant išvengti galimų kolizijų reikėtų tikslinti ūkio subjekto sąvoką Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme ir apibrėžiant ūkio subjekto sąvoką remtis ne teisiniais, o ekonominiais kriterijais.

1.2. Ekonominė ūkio subjekto koncepcija

ETT savo ankstesnėje praktikoje konkurencijos teisės subjektą apibrėžė ne kaip ekonominį, bet kaip teisinį vienetą, t.y. kaip “asmenų bei materialių ir nematerialių vienetų, sujungtų į vieną teisinį vienetą, organizaciją, siekiančią ilgalaikių ekonominių tikslų”¹³. Tačiau vėlesnėje savo praktikoje ETT nukrypo nuo ankstesnio savo suformuluoto konkurencijos teisės subjekto kaip teisinio vieneto apibrėžimo ir jį apibrėždavo kaip ekonominį vienetą. Ypač reikšmingi ETT sprendimai, kuriuose buvo suformuota konkurencijos teisės subjekto kaip ekonominio vieneto samprata, buvo priimti *Hofner and Elser*¹⁴, *Hydrotherm*¹⁵ ir *Sell*¹⁶ bylose.

ES konkurencijos teisės specialisto Wouter P. J. Wils¹⁷ teigimu, ES I instancijos teismas bei ETT aiškindami konkurencijos teisės subjekto sąvoką susiduria su dviem grupėmis skirtingų klausimų. Pirmoji grupė klausimų yra susijusi su ekonominės veiklos sąvoka, antroji – su konkurencijos teisės subjekto ribomis, kurios apibrėžia konkurencijos teisės subjekto apimtį, t.y. kur baigiasi vienas konkurencijos teisės subjektas ir prasideda kitas.

Ūkio subjekto apibrėžimas, kuris yra esminis taikant konkurencijos teisės normas, pateiktas ETT *Hofner and Elser* byloje. Šioje byloje pirmiausiai buvo sprendžiamas ginčas Vokietijos teisme, kuris kilo tarp privačios įdarbinimo agentūros ir kitos bendrovės, kuriai ji teikė įdarbinimo paslaugas, kai ši bendrovė, nesumokėdama sutarto atlyginimo už suteiktas paslaugas numatytais terminais, pažeidė minėtų įmonių sudarytą sutartį. Bendrovė ginčijo šią sutartį ir teigė, kad ji yra negaliojanti, nes pažeidžia Vokietijos teisės aktų nuostatas, pagal kurias Vokietijos viešojo įdarbinimo agentūrai buvo suteiktos išimtinės teisės teikti tarpininkavimo įdarbinant asmenis paslaugas (įstatyminė monopolija). Šį ginčą nagrinėjęs Vokietijos teismas kreipėsi į ETT, prašydamas paaiškinti, ar minėta viešojo įdarbinimo agentūra, apibodama kitų

¹³ Europos Teisingumo Teismo 1962 m. liepos 13 d. sprendimas byloje Nr. 19/61 Mannesman v. High Authority // European Court reports. 1962, P. 675.

¹⁴ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.

¹⁵ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Nr. C-170/83 Hydrotherm v. Compact // European Court reports. 1984, P.2999.

¹⁶ I Instancijos teismo 1992 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Nr. T-11/89 Shell v. Commission of European Union // European Court reports. 1992, P. II-757.

¹⁷ Wouter P. J. Wils. The undertaking as subject of E.C. competition law and the imputation of infringements to natural or legal persons // European Law Review. 2000, Nr. 25(2). P. 102.

ūkio subjektų laisvę teikti analogiškas įdarbinimo paslaugas, nepiktnaudžiauja dominuojančia padėtimi. ETT šioje byloje sprendė, ar šiuo atveju nebuvo piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir ar nebuvo pažeistas EB steigimo sutartie 86 str., suteikiant šiai agentūrai išimtinės teises. Sprendžiant šiuos klausimus kilo būtinybė įvertinti, ar ta agentūra yra konkurencijos teisės subjektas. Šiuo atveju viešojo įdarbinimo agentūra buvo pripažinta konkurencijos teisės subjektu, o jos vykdoma veikla traktuojama kaip ekonominė veikla. ETT paaikškino, kad konkurencijos teisės subjekto sąvoka apima “kiekvieną vienetą, vykdančią ekonominę veiklą ir patiriantį ekonominę riziką, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso ir finansavimo formos”. Šiame ūkio subjekto apibrėžime kaip pagrindinis kriterijus, leidžiantis tam tikrą subjektą laikyti konkurencijos teisės subjektu, yra įvardintas ekonominės veiklos vykdymas (angl. *economic activity*). Esminis elementas yra ne juridinio ar fizinio asmens, bet jo vykdomos veiklos prigimtis. Konkurencijos teisės subjektais gali būti įvairios bendrovės, bendrijos, kooperatyvai, draugijos, valstybės ir savivaldybės įmonės, viešosios įstaigos, netgi privatūs fiziniai asmenys, vykdančys ekonominę veiklą. Taigi pirmiausiai siekiant nustatyti, ar tam tikras vienetas yra ūkio subjektas konkurencijos teisės prasme, reikia nuspręsti, ar jis vykdo ekonominę veiklą. Tuomet ir susiduriame su pirmąja klausimų, susijusių su ekonominės veiklos sąvoka, grupe.

Kokia veikla ETT praktikoje yra laikoma ekonomine galima pateikti daug pavyzdžių: tai gali būti prekyba įvairiomis prekėmis (pvz., rašymo reikmenimis, biuro įranga *Viho* bylos atveju¹⁸), parama senelių namams, teikiama privataus sektoriaus¹⁹, viešojo įdarbinimo agentūrų veikla²⁰, kultūros²¹, socialinių paslaugų²² teikimas, sportininkų²³, medikų²⁴, architektų²⁵, advokatų²⁶ veikla, ir kt.. ETT bylų analizė rodo, jog ES konkurencijos teisėje sąvoka “ekonominė veikla” yra suprantama plačiaja prasme, t.y. kaip bet kokia veikla, gamybinė, komercinė ar profesinė, išskyrus veiklą, kurią vykdo valstybė, įgyvendindama savo suverenias

¹⁸ Europos Teisingumo Teismo 1996 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-73/95 *Viho Europe BV v. Commission of European Union* // European Court reports. 1996, P. I-5457.

¹⁹ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Nr. C-475/99 *Ambulanz Glockner v. Commission of European Union* // European Court reports. 2001, P. I-8089.

²⁰ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 *Hofner and Elser v. Macroton* // European Court reports. 1991, P. I-1979.

²¹ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. sausio 18 d. sprendimas bylose Nr. 43/82 ir Nr. 63/82 *Vereniging ter Bevoordening van het Vlaamse Boekwezen, VBVB, and Vereniging ter Bevoordening van de Belangen des Boekhandels, VBBB, v. Commission of the European Communities* // European Court reports. 1984, P. 19.

²² Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje Nr. C-67/96 *Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie* // European Court reports. 1999, P. I-5751.

²³ Europos Teisingumo Teismo 1995 m. sausio 15 d. sprendimas byloje Nr. C-415/93 *Union royale belge des sociétés de football association ASBL v. Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v. Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v. Jean-Marc Bosman* // European Court reports. 1995, P. I-4921.

²⁴ Europos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Nr. C-180/98 *Pavlov v. Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* // European Court reports. 2000, P. I-6451.

²⁵ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje Nr. C-221/99 *Conte v. Rossi* // European Court reports. 2001, P. I-9359.

²⁶ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. C-309/99 *Wouters v. Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* // European Court reports. 2002, P. I-1577.

galias. Veikla susijusi su valstybės funkcijų vykdymu yra vienintelė išimtis, nepatenkanti į “ekonominės veiklos” sąvoką.

Priimant sprendimą, ar tam tikrą veiklą laikyti ekonomine veikla, neatsižvelgiama į tai, ar ją vykdant siekiama gauti pelno, ar ne. Šią aplinkybę ETT yra paminėjęs ne vienoje savo byloje. Pavyzdžiui, *International Belgium SA* byloje²⁷ vieno susitarimo, kuriam buvo taikomos konkurencijos teisės normos, šalimi, kitaip tariant konkurencijos teisės subjektu, ETT įvardino Belgijos vandens tiekimo asociaciją, kuri buvo ne pelno siekianti organizacija. Šioje byloje buvo sprendžiama, ar nebuvo pažeistas konkurencijos teisės normose nustatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas, oficialių gamintojų, vienintelių importuotojų ir vandens tiekimo asociacijai sudarius sutartį dėl skalbimo mašinų ir indų plovimo mašinų etikečių naudojimo, pagal kurią buvo laikoma, kad tokiomis etiketėmis pažymėtos mašinos, atitinka techninius reikalavimus, kurių laikymosi kontrolę vykdo būtent minėta Belgijos vandens tiekimo asociacija. Ši sutartis buvo vertinama kaip galimai pažeidžianti konkurencijos taisykles, kadangi kitiems importuotojams nebuvo teikiami analogiški prekių atitikimo techniniams reikalavimams patvirtinimai.

Apibendrintą savo poziciją dėl to, kokia veikla yra laikoma ekonomine konkurencijos teisėje ETT yra išsakęs *Commission of European Union v. Italy*²⁸ byloje. ETT teigimu, bet kokia veikla gali būti priskiriama ekonominei veiklai, jeigu ji yra susijusi su prekių ir paslaugų siūlymu tam tikroje rinkoje. Suprantama, jog ūkio subjektu neturėtų būti laikomas vartotojas, kuris prekes ir paslaugas įsigyja savo asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams tenkinti.

ETT *Fenin* byloje paaiškino, jog tokiu atveju, kai subjektas tik įsigyja prekes, nors ir dideliais kiekiais, savo poreikiams, nesusijusiems su ekonominės veiklos vykdymu, tenkinti, toks prekių pirkimas nėra laikomas ekonomine veikla²⁹.

Fenin byloje ETT taip pat turėjo nuspręsti ar valstybinės sveikatos sistemos vienetai veikia kaip konkurencijos teisės subjektai EB sutarties 82 str. prasme, kai jie įsigyja medicinos prekes, kurias naudoja teikdami medicinos paslaugas gyventojams. Fenin – konkurencijos teisės subjektų asociacija, kuri teikė medicinos prekes ir įrangą Ispanijos ligoninėms. Fenin nariai savo prekes daugiausiai parduodavo asmenims, priklausantiems Ispanijos valstybinei sveikatos sistemai, kuri apima visus šalies gyventojus ir yra finansuojama daugiausiai iš mokesčių. Fenin nariai pirmiausiai kreipėsi su skundu į Europos Komisiją, nes pirkėjai, būtent minėti asmenys, priklausantys Ispanijos valstybinei sveikatos sistemai, laiku neatsiskaitė už prekes įsigytas iš

²⁷ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje Nr. C-96/82 *International Belgium SA v. Commission*// European Court reports. 1983, P. 3369.

²⁸ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr.C-35/96 *Commission of European Union v. Italy* // European Court reports. 1998, P. I-3851.

²⁹ I Instancijos teismo 2003 m. kovo 4 d. sprendimas byloje Nr. T-319/99 *Fenin v. Commission of European Union* // European Court reports. 2003, P. II-357.

Fenin narių. Tą aplinkybę, kad minėti pirkėjai su kitais tiekėjais atsiskaitydavo per trumpesnius terminus, Fenin traktavo kaip piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi.

Šioje byloje vienas iš aktualiausių sprendžiamų teisinių klausimų buvo – ar valstybinės sveikatos priežiūros įstaigos, įsigijusios prekes iš Fenin veikė kaip konkurencijos teisės subjektai. ETT šioje byloje sprendamas, ar minėtos įstaigoms teikdamos medicinos paslaugas vykdo ekonominę veiklą, laikėsi nuomonės, kad įstaigos, teikiančios valstybines sveikatos priežiūros paslaugas, nevykdo ekonominės veiklos, kai sistema, kuriai jos priklauso vykdo išimtinai socialines funkcijas ir yra pelno nesiekianti, o jos veikla yra grindžiama solidarumo principu. Taigi medicininių paslaugų teikimas gyventojams šiuo atveju nėra laikomas ekonomine veikla. Paprastai ETT savo jurisprudencijoje pripažįsta, kad įstaigos veikla yra pagrįsta solidarumo principu tuomet, kai jos veikla yra siekiama socialinių tikslų, o išmokos yra mokamos vienodo dydžio visiems draudimo ar socialinės apsaugos fondų gavėjams, nepriklausomai nuo jų įmokų dydžio, kuris yra nustatomas atsižvelgiant įmokų mokėtojų pajamas.³⁰

Kitas klausimas – kaip turi būti traktuojama situacija, kai tos pačios sveikatos priežiūros įstaigos įsigyja prekes iš trečiųjų šalių? Ar šios įstaigos esant santykiams su trečiosiomis šalimis taip pat nėra laikomos konkurencijos teisės subjektais? Ar prekių ir medicinos įrangos, skirtų teikti medicinos paslaugoms, įsigijimas nėra ekonominė veikla?³¹ Europos Komisijos ir ETT pozicija šiuo klausimu yra tokia, kad įsigijimo veikla negali būti laikoma savarankiška ekonomine veikla, kadangi šiuo atveju medicinos prekių ir įrangos pirkimas negali būti atskiriamas nuo medicinos paslaugų teikimo. Todėl sveikatos priežiūros įstaigos, įsigydamos prekes iš Fenin, neveikė kaip konkurencijos teisės subjektai.

Dar vienas šioje byloje iškilęs taip pat aktualus teisinis klausimas, ar tam, kad tam tikrą subjektą būtų galima pripažinti konkurencijos teisės subjektu, jo vykdoma veikla turi būti išimtinai vien tik ekonominio pobūdžio. M. Krajewski bei M. Farley straipsnyje „Non – economic activities in upstream and downstream marks and the scope of competition law after Fenin“³² pateikė Generalinio advokato Maduro nuomonę. Jo teigimu I instancijos teismas turi iš naujo nagrinėti šios bylos faktines aplinkybes ir nustatyti, ar medicininių paslaugų teikimas yra ekonominė veikla. Jis kaip svarbias aplinkybes įvardino tai, kad valstybėje paprastai egzistuoja

³⁰ Europos Teisingumo Teismo 1993 m. vasario 17 d. sprendimas byloje Nr. C-159/91 *Christian Poucet v. Assurances Générales de France and Caisse Mutuelle Régionale du Languedoc-Roussillon* // *European Court reports*. 1993, P. I-637;

Europos Teisingumo Teismo 1995 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-244/94 *Fédération Française des Sociétés d'Assurance, Société Paternelle-Vie, Union des Assurances de Paris-Vie and Caisse d'Assurance et de Prévoyance Mutuelle des Agriculteurs v. Ministère de l'Agriculture et de la Pêche* // *European Court reports*. 1995, P. I-4013.

³¹ M. Krajewski, M. Farley *Non – economic activities in upstream and downstream marks and the scope of competition law after Fenin* // *European Law Review*. 2007, Nr. 32(1). P. 113.

³² *Ibid*

ne tik viešasis bet ir privatus medicinos paslaugų teikimo sektorius. Todėl kiekvienu atveju yra svarbu nuspręsti ar sveikatos priežiūros įstaigų veikloje dominuoja solidarumo principas³³ (angl. *predominant solidarity*). Fenin teigimu minėtos įstaigos, jos prekių pirkėjos, tam tikrais atvejais teikė ir privačias medicinos paslaugas, kaip, pavyzdžiui, užsieniečių atveju, kai šie asmenys už jiems suteiktas paslaugas turėjo atsiskaityti savomis lėšomis.

ETT yra pasakęs, kad truputis konkurencijos (angl. *some competition*) savaime nelemia tam tikro subjekto pripažinimo konkurencijos teisės subjektu ir konkurencijos teisės normų jo atžvilgiu taikymo. Tačiau sunkumai iškyla dėl sąvokų „*some competition*“ ir „*predominant solidarity*“ neapibrėžtumo. Abi palieka vietos interpretacijoms ir sąlygoja ekonominės veiklos sampratos neapibrėžtumą bei teisinį netikrumą, kuris kelia problemas viešųjų paslaugų teikėjams. Apie veiklą, kuri nėra laikoma ekonomine konkurencijos teisėje, nes yra susijusi su valstybės funkcijų vykdymu ir viešųjų interesų tenkinimu, bus kalbama aptariant viešuosius ūkio subjektus (2 skyriaus 2.1.2. poskyryje „Viešųjų ūkio subjektų kaip konkurencijos teisės subjektų problematika.“).

Kita klausimų grupė yra susijusi su konkurencijos teisės subjekto ribų nustatymu. Nubrėžti tam tikras ribas, kur baigiasi vienas konkurencijos teisės subjektas ir prasideda kitas yra svarbu dėl keleto priežasčių. Visų pirma tai lemia tinkamą konkurencijos teisės normų taikymą. Pavyzdžiui, EB sutarties 81 str. yra taikomas susitarimams tarp ne mažiau kaip dviejų ūkio subjektų, ir netaikomas susitarimams tarp asmenų ar įmonių, kurios sudaro vieną konkurencijos teisės subjektą. Todėl taikant EB sutarties 81 str. yra būtina nustatyti ar susitarimą sudarė du savarankiški konkurencijos teisės subjektai, ar jis buvo sudarytas vieno konkurencijos teisės subjekto viduje, t.y. tarp įmonių ar asmenų, sudarančių vieną ekonominį junginį. Be to, konkurencijos teisės subjekto ribų nustatymas lemia fizinių ir juridinių asmenų grupę, kuriems galima taikyti atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus. Žinoma, vienas ūkio subjektas neatsako už kito savarankiško ūkio subjekto padarytus konkurencijos teisės normų pažeidimus. Tačiau asmenys ar įmonės gali būti atsakingi už kitų asmenų ar įmonių padarytus konkurencijos teisės normų pažeidimus, jeigu jie kartu su tuos pažeidimus padariusiais asmenimis ar įmonėmis sudaro vieną konkurencijos teisės subjektą (žr. plačiau 2 skyriaus 2.1.1. poskyryje Konkurencijos teisės subjektas – ekonominis vienetas. „Vieno ekonominio junginio doktrina“).

³³ Solidarumą galima būtų apibrėžti kaip nekomercinį veikimą, kai viena socialinė grupė remia kitą socialinę grupę, siekdama būtent socialinių, o ne komercinių tikslų. Detaliau šis principas aptartas 2.1.2.2 skyrelyje „Socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondai kaip konkurencijos teisės subjektai“.

Dėl konkurencijos teisės subjekto ribų nustatymo yra svarbus ETT paaiškinimas *Hydrotherm* byloje³⁴. ETT pabrėžė, jog “konkurencijos teisės subjektas turi būti suprantamas kaip ekonominis junginys, vienetas, nepriklausomai nuo to ar jį sudaro keli asmenys, fiziniai ar juridiniai”. Šioje byloje vienas fizinis asmuo ir dvi jo valdomos įmonės buvo pripažintos vienu konkurencijos teisės subjektu. *Shell* byloje ETT taip pat pripažino, kad *shell* ir *shell group* valdomos kompanijos yra vienas konkurencijos teisės subjektas. Šiuo atveju taip pat buvo laikomasi tos nuostatos, jog konkurencijos teisės subjektas yra ekonominis, o ne teisinis vienetas, sudarytas iš asmenų bei materialių ir nematerialių elementų bei siekiantis ilgalaikių ekonominių tikslų.

Visuose minėtuose apibrėžimuose konkurencijos teisės subjektas yra apibrėžiamas kaip ekonominis, o ne teisinis vienetas. Ekonominis vienetas tam tikrais atvejais gali sutapti su teisiniu vienetu: ekonominį vienetą gali sudaryti viena bendrovė ar kitas juridinis ar fizinis asmuo. Tačiau galimi atvejai, kai ekonominis ir teisinis vienetas nesutampa, t.y. ekonominį vienetą gali sudaryti keli fiziniai ar juridiniai asmenys, bendrovių grupė (*Shell* bylos atveju), fizinis asmuo ir bendrovės, kurias jis kontroliuoja (*Hydrotherm* bylos atveju) ir kt. Wouter P. J. Wils teigimu, didesnę korporacinį vienetą gali sudaryti keli konkurencijos teisės subjektai, neturintys juridinio asmens statuso³⁵.

Kadangi “ekonominė veikla” bei “ekonominis vienetas” yra ekonomikos mokslo kategorijos, visi klausimai, susiję su ūkio subjekto ekonominės veiklos vykdymu bei ekonominio vieneto ribomis turėtų būti nagrinėjami ekonominiu aspektu.

Ekonomikoje apibrėžiant ūkio subjekto sąvoką remiamasi dviem skirtingais alternatyviais gamybos veiksmų koordinavimo mechanizmais: hierarchija (nurodymais) ir rinka (kainomis).³⁶ Šie mechanizmai yra pradinis atskaitos taškas, kurio pagrindu yra formuojama konkurencijos teisės subjekto samprata. Laisvoje rinkoje išteklių paskirstymo poreikis ir galimybės sąlygoja kainų sistema – jeigu tam tikrų prekių ar paslaugų poreikis tam tikroje rinkos dalyje išauga ir pakyla tam tikrų prekių ar paslaugų kaina rinkoje, jų gamyba auga tol kol, kol pirkėjų poreikiai yra patenkinami optimaliai ir tų prekių ir paslaugų kaina rinkoje išsilygina.

ES konkurencijos teisės specialisto Wouter P. J. Wils teigimu³⁷, kitaip nei rinkoje, tam tikrame ūkio subjekte gamybos veiksniai yra daugeliu atvejų koordinuojami ne kainų, bet hierarchijos mechanizmais. Įmonė yra apibūdinama kaip bendra kontrolė darbuotojams ir turtui.

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Nr. C-170/83 *Hydrotherm v. Compact* // European Court reports. 1984, P.2999.

³⁵ Wouter P. J. Wils. The undertaking as subject of E.C. competition law and the imputation of infringements to natural or legal persons. P. 103.

³⁶ Ibid, P. 114.

³⁷ Ibid, P. 115.

Įmonė, kuri neturi nuosavybės ar sutartinių teisių į savo turtą bei darbdavio teisių savo darbuotojams, negali būti laikoma atskiru konkurencijos teisės subjektu. Valdžia ir galia kontroliuoti savo darbuotojus ir turtą – tai išskirtinis įmonės kaip konkurencijos teisės subjekto požymis. Teisinį pagrindą tokiai galiai valdyti žmoniškuosius ir materialiuosius išteklius sudaro darbo sutartys bei atitinkamų materialinių vertybių nuosavybės teisė. Darbuotojus su bendrovės valdymo organais (administracija) sieja darbo teisės reguliuojami santykiai, kurie savo pobūdžiu iš esmės yra pavaldumo, hierarchiniai santykiai. Darbuotojai pagal darbo sutartis įsipareigoja bendrovei paklusti jos nustatytai darbo tvarkai bei vykdyti tam tikras darbo funkcijas, kurios darbo sutartyse nėra visiškai apibrėžtos ir detalizuotos, paliekant diskrecijos teisę bendrovei duoti darbuotojams nurodymus atlikti tam tikras užduotis.

Hierarchija (nurodymai) ir rinka (kainos) yra alternatyvūs mechanizmai, įmonės gali pasirinkti vieną ar kitą iš jų. Pirmiausiai įmonės gali pasirinkti ar gaminti tam tikras prekes ir teikti paslaugas patiems ar jas įsigyti iš kitų bendrovių. Be to, įmonės gali nuspręsti naudoti rinkos mechanizmą savo vidaus organizacijoje. Juk atskiri bendrovės skyriai, padaliniai kitiems tos pačios bendrovės skyriams, padaliniams prekes ir paslaugas gali teikti vykdydami savo valdymo organų nurodymus arba komercinių sandorių pagrindu. Tuo atveju, kai bendrovės viduje tarp atskirų jos padalinių yra sudaromi komerciniai sandoriai, kurie yra koordinuojami kainų mechanizmo, tam tikros rinkos gali susiformuoti ir įmonės viduje. Tuomet įmonės viduje tarp atskirų jos padalinių sudaromi sandoriai niekuo nesiskirs nuo komercinių sandorių, kurių šalys yra skirtingos nepriklausomos ir savarankiškos įmonės. Tačiau ir tokiu atveju, kai egzistuoja aukštesnė valdžia, koordinuojanti atskirų bendrovės skyrių veiksmus, minėtos rinkos bendrovės viduje gali egzistuoti tik esant aukštesniosios valdžios valiai ir jai pritariant tokios formos vidaus organizacijai bendrovėje. Kitaip tariant, jei įmonės kaip konkurencijos teisės subjekto skiriamasis požymis yra valdžia darbuotojams ir materialinėms vertybėms, tos valdžios įgyvendinimo būdas neturėtų būti lemiamas kriterijus priimant sprendimą pripažinti tam tikrą vienetą konkurencijos teisės subjektu, ar laikyti jį kito ūkio subjekto dalimi. Kiekvienas ūkio subjektas gali pasirinkti savo padalinių kontrolės būdą. Jis gali atskiroms vieneto dalims suteikti tam tikrą laipsnį laisvės veikti savo nuožiūra, tačiau tol, kol tam tikras ūkio subjektas turi galią kontroliuoti jam priklausančias vieneto dalis, jos, nors ir turinčios veiksmų laisvę, nebus laikomos savarankiškais konkurencijos teisės subjektais. Ekonominiu požiūriu vertinant ar tam tikras vienetas yra ūkio subjektas svarbiausia yra nustatyti, ar tas vienetas turi valdžią savo darbuotojams ir materialinėms vertybėms. Aplinkybė, ar šia valdžia faktiškai yra naudojamas, ar ji įgyvendinama duodant privalomus nurodymus pavaldiems asmenims ir padaliniams, nėra reikšminga priimant sprendimus, ar tam tikrą vienetą galima pripažinti savarankišku konkurencijos teisės subjektu, ar jis yra tik tam tikro ūkio subjekto dalis.

Taigi minėtas konkurencijos teisės mokslininko Wouter P. J. Wils teiginys, jog didesnę korporacinę vienetą gali sudaryti keli konkurencijos teisės subjektai, neturintys juridinio asmens statuso neprieštarauja šiai ekonominei konkurencijos teisės subjekto sampratai. Teoriškai galėtų susiklostyti tokia situacija, kai vieną juridinį asmenį – tam tikrą korporacinę vienetą sudarys keli savarankiški konkurencijos teisės subjektai, turintys valdžią savo darbuotojams ir materialinėms vertybėms.

2. ŪKIO SUBJEKTO KAIP KONKURENCIJOS TEISĖS SUBJEKTO POŽYMIAI.

Šiame skyriuje bus įvardinti bei analizuojami būtini, esminiai ūkio subjekto požymiai, kuriuos ūkio subjektas turi atitikti tam, kad jį būtų galima pripažinti konkurencijos teisės subjektu, t.y. ekonominės veiklos vykdymas, ūkio subjekto savarankiškumas, aptariama vieno ekonominio junginio doktrina bei viešųjų ūkio subjektų kaip konkurencijos teisės subjektų problematika bei pateikiami atsakymai į tokius klausimus kaip: ar motininė įmonė ir jos valdomos dukterinės įmonės turėtų būti laikomos vienu ekonominiu junginiu, ar jos yra atskiri savarankiški ūkio subjektai, ar samdomi darbuotojai bei atstovai gali būti laikomi konkurencijos teisės subjektais ir kt..

2.1. Ekonominės veiklos vykdymas – esminis konkurencijos teisės subjekto požymis.

ETT apibrėždamas ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto sąvoką vadovavosi ekonomine ūkio subjekto koncepcija. Kaip jau buvo minėta aptariant ekonominę ūkio subjekto koncepciją, ETT teigimu, konkurencijos teisės subjekto sąvoka apima “kiekvieną vienetą, vykdančią ekonominę veiklą ir patiriančią ekonominę riziką, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso ir finansavimo formos”. ETT pabrėžė, jog pirmiausiai kiekvienu konkrečiu atveju siekiant nustatyti, ar tam tikras vienetas yra ūkio subjektas konkurencijos teisės prasme, reikia nuspręsti, ar jis vykdo ekonominę veiklą.

Taigi ETT savo jurisprudencijoje ekonominės veiklos vykdymą įvardino kaip esminį konkurencijos teisės subjekto požymį. Kiti požymiai – ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto teisinis statusas, finansavimo pobūdis, pelno siekimas pagal ETT sprendimuose pateiktus išaiškinimus yra nebūtini ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiai, kuriais gali pasižymėti kai kurie konkurencijos teisės subjektai, o kitiems konkurencijos teisės subjektams jie gali būti ir nebūdingi. Skirtingai nei esminis ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymis, kuris yra vienodas ir būdingas visiems konkurencijos teisės subjektams be jokių išimčių, nebūtini konkurencijos teisės subjekto požymiai gali būti dažniau ar rečiau

pasitaikantys konkurencijos teisės subjekto požymiai, tačiau jie neturi reikšmės priimant sprendimą pripažinti ar nepripažinti tam tikrą ūkio subjektą konkurencijos teisės subjektu. Pavyzdžiui, dažniausiai konkurencijos teisės subjektais yra pripažįstami pelno siekiantys juridiniai asmenys, tačiau tam tikrais atvejais konkurencijos teisės subjektais turi būti laikomos ir pelno nesiekiančios valstybinės organizacijos, valstybės ir savivaldybės įmonės, viešosios įstaigos, privatūs fiziniai asmenys, ar netgi asmenys neturintys teisinio subjektiškumo, t.y. nesudarantys savarankiško teisinio vieneto.

Remiantis ETT išaiškinimais, konkurencijos teisės subjektais yra pripažįstami ne teisiniai, o ekonominiai vienetai. Kaip jau buvo minėta aptariant ekonominę ūkio subjekto koncepciją, galimi atvejai, kai ekonominis ir teisinis vienetas nesutampa, t.y. ekonominį vienetą gali sudaryti keli fiziniai ar juridiniai asmenys, bendrovių grupė, fizinis asmuo ir bendrovės, kurias jis kontroliuoja, asmenys neturintys teisinio statuso ir kt..

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostatomis konkurencijos teisės subjektais Lietuvoje yra laikomi teisiniai vienetai – juridiniai ir fiziniai asmenys. 1999 m. priimtame Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme yra pateikta ūkio subjekto sąvoka, kuri suformuluota vadovaujantis ne ekonomine, o teisine ūkio subjekto koncepcija ir nėra suderinta su ES institucijų suformuota konkurencijos teisės subjekto samprata.

Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. ūkio subjektas – tai „įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikomos ūkio subjektais, jeigu jos vykdo ūkinę veiklą“.

Gramatiškai aiškinant šią ūkio subjekto sąvoką, būtų galima daryti išvadą, jog šioje sąvokoje ekonominės veiklos vykdymas nėra nurodytas kaip būtinas ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymis. Pagal šį apibrėžimą konkurencijos teisės subjektais taip pat laikytini fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie „gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje“.

Tačiau iš pateiktos ūkio subjekto sąvokos nėra aišku, koku būdu ūkio subjektas, nevykdantis ekonominės veiklos galėtų įtakoti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje, kokie ūkio subjekto veiksmai turėtų būti laikomi konkurencijos teisės normų pažeidimu, kaip turėtų

pasireikšti ir kaip turėtų būti nustatomi dar neįgyvendinti ūkio subjekto ketinimai, kurie galėtų įtakoti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje.³⁸

Taip pat pabrėžtina ir tai, jog Lietuvai tapus ES nare, turi būti laikomasi ES teisės viršenybės principo, pagal kurį esant prieštaravimams tarp nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės normų, taikoma Europos Sąjungos teisė. Šio principo teisinis pagrindas yra EB steigimo sutarties 10 str.³⁹, kuriame įtvirtintos valstybių narių pareigos užtikrinti EB teisės laikymąsi. Remiantis Europos Sąjungos teisės viršenybės principu, nacionalinis teismas negali taikyti Europos Sąjungos teisės nuostatomis prieštaraujančius nacionalinius teisės aktus. Taigi net gi esant nacionalinio ir ES teisinio reglamentavimo neatitikimams, Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos turėtų būti aiškinamos atsižvelgiant į ES teisės aktus bei ETT praktiką. Todėl ir šiuo atveju aiškinant Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo ūkio subjekto sąvoką turi būti atsižvelgiama į ETT jurisprudencijoje suformuluotą ūkio subjekto koncepciją ir ją vadovaujamasi.

Priimant sprendimą dėl tam tikros veiklos pripažinimo ekonomine veikla, taip pat turi būti vadovaujamasi ETT suformuluotais kriterijais.

ETT nurodė, kad bet kokia veikla gali būti priskiriama ekonominei veiklai, jeigu ji yra susijusi su prekių ir paslaugų siūlymu tam tikroje rinkoje. ES konkurencijos teisėje sąvoka „ekonominė veikla“ yra suprantama plačiaja prasme, t.y. kaip bet kokia veikla, gamybinė, komercinė ar profesinė, išskyrus veiklą, kurią vykdo valstybė, įgyvendindama savo suverenias galias. Veikla susijusi su valstybės funkcijų vykdymu yra vienintelė išimtis, nepatenkanti į „ekonominės veiklos“ sąvoką.

Remiantis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 1 d. „ūkinė veikla - visokia gamybinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla, susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu, išskyrus, kai fiziniai asmenys prekę įsigyja asmeniniams ir namų ūkio poreikiams tenkinti“. Ši įstatymo nuostata iš esmės atitinka ETT praktiką. Tačiau abejonių dėl savo pagrįstumo ir suderinamumo su ETT suformuluota ekonominės veiklos samprata kelia Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 4 str. nuostata⁴⁰ numatanti, kad advokato veikla – teisinių paslaugų teikimas, nėra komercinė ūkinė veikla. Šio įstatymo 2 str. detalizuoja advokatų teikiamų paslaugų turinį: advokatų teikiamos teisinės paslaugos – tai teisės konsultacijos (patarimai teisės

³⁸ Galbūt šia įstatyme įtvirtinta ūkio subjekto sampratos formuluote įstatymo leidejas siekė pabrėžti, tai, jog ūkio subjektais turėtų būti pripažįstami ne tik tikrieji (veikiantys toje pačioje rinkoje), bet ir potencialieji (galintys įeiti į atitinkamą rinką) konkurentai. Tačiau remiantis Europos Komisijos pateiktais tikrojo ir potencialiojo konkurento apibrėžimais, galima daryti išvadą, kad tiek tikrieji, tiek ir potencialieji konkurentai vykdo vienokią ar kitokią ekonominę veiklą. Juk ūkio subjektai nevykdantys ekonominės veiklos su konkurencija apskritai nesusiduria ir jiems konkurencijos teisės normos nėra taikomos (žr. Europos Komisijos 2001m. sausio 6 d. pranešimas Nr. 2001/C 3/02 „Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams“ // Europos Sąjungos oficialūs leidinys. 2001, Nr. 08/2t.).

³⁹ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632.

klausimais), teisinę reikšmę turinčių dokumentų rengimas, atstovavimas teisės klausimais, gynyba bei atstovavimas bylų procese. Pripažinus, kad visos šios advokatų teikiamos teisinės paslaugos nėra ekonominė veikla, individualią veiklą vykdančys advokatai, partnerystės pagrindais veiklą vykdančys advokatai, neįsteigę juridinio asmens, advokatų profesinės bendrijos negalėtų būti laikomos konkurencijos teisės subjektais. Tačiau abejotina yra tai, kad advokatų vykdoma veikla yra išimtinai tik valstybės funkcijų įgyvendinimas. Suprantama, jog reikia pripažinti ir tai, kad advokato veikla yra įgyvendinamas ir viešasis interesas, užtikrinama kiekvieno asmens konstitucinė teisė į teisminę gynybą bei garantuojamas tinkamas teisingumo vykdymas, kuris neabejotinai yra valstybės funkcijų dalis. Siekiant užtikrinti advokatų nepriklausomumą, Lietuvos Respublikos advokatūros įstatyme numatyti jų veiklai ir funkcijoms taikomi tam tikri apribojimai, bei suteiktos tam tikros veiklos garantijos. Advokatams yra taikomas draudimas reklamuotis, dirbti ar eiti kitas mokamas pareigas, išskyrus darbą Lietuvos advokatūroje ir mokslinę, kūrybinę ar pedagoginę veiklą, numatyta pareiga apdrausti savo civilinę atsakomybę. Šie advokatų veiklos apribojimai nėra taikomi ūkio subjektams vykdančioms ekonominę veiklą. Advokatų veiklą teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą nereikėtų laikyti ekonomine veikla, kadangi šia veikla įgyvendinamos valstybės funkcijos siekiant užtikrinti visų asmenų teisių bei įstatymų saugomų interesų apsaugą, advokato atlyginimo dydis griežtai reglamentuotas teisės aktuose, klientas negali laisvai pasirinkti advokato, kuris gintų jo teises ir pan.. Tačiau kitas advokatų teikiamas teisinės paslaugas klientams, kurie gali laisvai pasirinkti advokatą, jų nuomone geriausiai padėsiantį apginti jų teises ir interesus, kurios apmokamos ne iš valstybės biudžeto, o kliento lėšomis, atlyginimo dydį nustatant kliento ir advokato susitarimu, vargu ar galima laikyti išimtinai tik valstybės funkcijų įgyvendinimu. Advokatai siūlydami teisinės pagalbos paslaugas rinkoje konkuruos tarpusavyje bei su kitais asmenimis ir įmonėmis, teikiančiomis teises konsultacijas ir kitokias teises paslaugas. Kaip ir visi rinkos dalyviai konkuruodami su kitais rinkos dalyviais jie taip pat turėtų laikytis konkurencijos teisės normų. Remiantis ETT praktika visi subjektai net ir valstybės institucijos, jeigu jos siūlydamos tam tikras prekes ar paslaugas rinkoje konkuruoja su kitais ūkio subjektais, yra pripažįstami konkurencijos teisės subjektais ir privalo laikytis konkurencijos taisyklių.

ETT byloje *Wouters v. Algemene Raad van de Nederlanse Orde van Advocaten* advokatus pripažino konkurencijos teisės subjektais⁴¹. Šioje byloje ginčas kilo tarp advokatų – Nyderlandų advokatūros narių ir Nyderlandų advokatūros – advokatų savivaldos institucijos. Advokatūros nariai ginčijo advokatų savivaldos institucijos priimtą sprendimą dėl advokatų ir

⁴¹ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. C-309/99 *Wouters v. Algemene Raad van de Nederlanse Orde van Advocaten* // European Court reports. 2002, P. I-1577.

buhalterių, auditorių partnerystės draudimo. Šioje byloje buvo sprendžiami klausimai, ar advokatūros savivaldos institucija bei advokatai, vykdančys profesinę veiklą, turi būti pripažinti konkurencijos teisės subjektais.

Sprendamas klausimą dėl advokatų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais ETT rėmėsi ankstesniais savo išaiškinimais. ETT dar kartą pabrėžė, kad konkurencijos teisės subjektas – kiekvienas vienetas, vykdančis ekonominę veiklą ir patiriantis ekonominę riziką, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso ir finansavimo formos, o ekonominė veikla – bet kokia veikla, jeigu ji yra susijusi su prekių ir paslaugų siūlymu tam tikroje rinkoje. Remdamasis šiais savo išaiškinimais ETT konstatavo, kad advokatai vykdo ekonominę veiklą ir yra konkurencijos teisės subjektai. ETT nurodė, kad advokatai siūlydami atlygintinas teisinės paslaugas tokias kaip konsultavimas teisiniais klausimais, sutarčių ir kitų dokumentų rengimas, klientų atstovavimas teisinio proceso metu ir pan. patiria ekonominę riziką. ETT pabrėžė, jog nei šių paslaugų sudėtingumas, nei speciali paskirtis, nei tai, kad advokatų veikla yra reguliuojama teisės aktais, negali pakeisti išvados, jog advokatai vykdo ekonominę veiklą ir turėtų būti pripažinti konkurencijos teisės subjektais.

Kitaip nei advokatų atveju, advokatūros savivaldos instituciją ETT konkurencijos teisės subjektu nepripažino. ETT nurodė, kad advokatūra kaip advokatų savivaldos institucija yra viešosios valdžios institucija, kuriai teisės aktais suteikti įgaliojimai visuomenės interesams įgyvendinti. ETT teigimu, šios institucijos veikla, kuria yra įgyvendinama valstybės valdžia užtikrinant asmens saugomų teisių ir interesų apsaugą, yra valstybės funkcijų dalis. ETT konstatavo, jog advokatų savivaldos institucijos vykdydamos teisės aktuose numatytas funkcijas, kurių tikslas yra visų asmenų teisių ir interesų apsauga bei gynyba, nevykdo ekonominės veiklos ir nėra konkurencijos teisės subjektai.

Taigi analizuojama Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo nuostata, neleidžianti advokatų vykdomą veiklą pripažinti ekonomine, o individualią veiklą vykdančius advokatus, partnerystės pagrindais veiklą vykdančius advokatus, neįsteigusius juridinio asmens, advokatų profesines bendrijas konkurencijos teisės subjektais nėra suderinta su ETT praktika ir jai prieštarauja. Siekiant išvengti galimų nacionalinės ir ES teisės kolizijų reikėtų atsisakyti šios įstatymo nuostatos.

2.1.1. Konkurencijos teisės subjektas – ekonominis vienetas. “Vieno ekonominio junginio doktrina”.

Vadovaujantis ETT praktika, kaip jau nekartą buvo minėta, konkurencijos teisės subjektu reikia laikyti ekonominį vienetą, kuris nebūtinai turi atitikti vieną teisinį vienetą. Konkurencijos

teisės normos gali būti taikomos bendrai ir keliems teisiniams vienetams (fiziniais ar juridiniams asmenims), kai jie kartu sudaro vieną ekonominį junginį. Konkurencijos teisės normų taikymą keliems fiziniams ar juridiniams asmenims kartu kaip vienam konkurencijos teisės subjektui pagrindžia vieno ekonominio junginio doktrina. Konkurencijos teisės subjektu pripažįstant ekonominį junginį, turėtų būti vadovaujamasi ekonomikos moksle suformuota ekonominio vieneto samprata, kuri aptarta šiame darbe 1.2. skyrelyje “Ekonominė ūkio subjekto koncepcija”. Konkurencijos teisės subjektas turėtų būti apibūdinamas kaip bendra kontrolė darbuotojams ir turtui. Tam tikrą vienetą pripažįstant konkurencijos teisės subjektu turi būti vadovaujamasi išskirtiniu ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiu – valdžia ir galia kontroliuoti savo darbuotojus ir turtą.

Šios doktrinos esmę atskleidė Doc. dr. D. Švirinas savo monografijoje⁴², kurioje autorius teigia, kad sprendimas dėl subjektų priskyrimo ar nepriskyrimo vienam ekonominiam junginiui priimamas pagal vieno iš jų galimybę kontroliuoti kitą ir subjektų galimybę vykdyti savarankišką ekonominę politiką. Autorius nurodo, kad jeigu kontrolės laipsnis yra toks, kad kitas subjektas negali laisvai pasirinkti savo veikimo būdo rinkoje, vadinasi šie subjektai yra susiję ir sudaro vieną ekonominį junginį. Reikėtų sutikti su autoriaus nuomone, jog praktikoje gali būti gana sudėtinga nustatyti, ar subjektai sudaro vieną ekonominį junginį, ar jo nesudaro. Suprantama, jog šio klausimo sprendimas bus paprastas ir aiškus, tokiu atveju, kai 100 % dukterinės bendrovės akcijų priklauso motininei bendrovei. Tačiau tokiais autoriaus nurodytais atvejais, kai vienam iš bendros įmonės akcininkų priklauso iki 50 % šios bendros įmonės akcijų arba abiem bendros įmonės akcininkams priklauso 50 % šios įmonės akcijų, autoriaus nuomone, gali būti sudėtinga nustatyti ūkio subjekto priklausomybę vienam ekonominiam junginiui. Atliekant vertinimą tokiose ir kitose panašiose situacijose ir sprendžiant, ar subjektas priklauso vienam ekonominiam junginiui, autorius rekomenduoja atsižvelgti į daugelį veiksnių: reikėtų kiekvienu konkrečiu atveju vertinti tai, kaip teisės aktuose yra reglamentuojamas ūkio subjektui ekonomiškai svarbių sprendimų priėmimas, kokia yra valdymo organų sudarymo tvarka, kokios yra jų atsakomybės ribos, kokie yra susiklostę bendros įmonės akcininkų tarpusavio santykiai, kokią įtaką bendrai įmonei turi akcininkų vykdoma ūkinė veikla, kokia yra ekonomiškai svarbių sprendimų priėmimo istorija. Autorius visiškai pagrįstai teigia, jog pagal vieno ekonominio junginio doktriną, subjektų tarpusavio santykiai turi būti nagrinėjami de jure ir de facto, kiekvienu konkrečiu atveju vertinant šių subjektų savarankiškumo laipsnį, pasirenkant elgesį konkurencijos santykiuose. Todėl autorius taip pat pagrįstai laikosi nuomonės, kad negalima suformuoti

⁴² Švirinas D. Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje: monografija. P. 26-27.

absoliučių ūkio subjekto priklausomybės vienam ekonominiam junginiui vertinimo taisyklių ir būtina kiekvieną konkretų atvejį nagrinėti atskirai.

Vieno ekonominio junginio doktrina vadovavosi ir ETT šiame darbe analizuojamose *Hydrotherm*, *Viho*, *Shell* ir kitose bylose.

Hydrotherm bylos⁴³ atveju fizinis asmuo Mr. Andreoli ir dvi jo valdomos bendrovės, metalinių radiatorių gamintojai sudarė konkurencijos teisės draudžiamą susitarimą su Vokietijos kompanija Hydrotherm. Minėtos bendrovės pasirašė dvi sutartis, pagal kurias Hydrotherm kompanijai buvo suteiktos teisės įregistruoti savo vardu Mr. Andreoli valdomų kompanijų prekių ženklą, bei išimtinės teisės parduoti Mr. Andreoli gaminamas prekes, tam tikroje apribotoje teritorijoje. Pagal šias sutartis Hydrotherm bendrovė taip pat įsipareigojo iš Mr. Andreoli valdomų įmonių nupirkti tam tikrą kiekį radiatorių bei neatstovauti ir nebendradarbiauti su kitais radiatorių, viryklių ar oro šildytuvų gamintojais. Ginčas tarp šių įmonių iškilo tuomet, kai Hydrotherm atsisakė priimti prekes iš vienos Mr. Andreoli valdomos įmonės, o ši įmonė nutraukė sutartį su Hydrotherm ir reikalavo atlyginti nuostolius.

Šioje byloje ETT konstatavo, kad konkurencijos teisės subjektas turi būti suprantamas kaip ekonominis vienetas, nepaisant to, kad teisiškai šį ekonominį vienetą sudaro keli fiziniai ar juridiniai asmenys. Konkurencijos teisės normos turi būti taikomos net ir tokiu atveju, kai keli teisiškai nepriklausomi subjektai dalyvauja susitarime kaip viena susitarimo šalis, jei jie kartu sudaro ekonominį vienetą. Šiomis aplinkybėmis konkurencija tarp asmenų dalyvaujančių susitarime kaip viena jo šalis yra negalima. Šiuo atveju tarp fizinio asmens Mr. Andreoli ir jo valdomų dviejų bendrovių konkurencijos tai pat nėra. Šį fizinį asmenį ir jo valdomas įmones ETT pripažino vienu konkurencijos teisės subjektu.

Svarbus ETT išaiškinimas dėl susijusių ūkio subjektų pripažinimo vienu konkurencijos teisės subjektu yra pateiktas *Viho* byloje⁴⁴. Šioje byloje ETT pripažino, jog bendrovės priklausančios tam tikrai grupei ar turinčios motininės ir dukterinės įmonių statusus yra skirtingi juridiniai asmenys, tačiau, jei dukterinė įmonė neturi ekonominės ir veiksmų laivės rinkoje ir yra priklausoma nuo motininės įmonės, šie teisiškai savarankiški juridiniai asmenys turi būti laikomi vienu konkurencijos teisės subjektu.

Viho byloje Didžiosios Britanijos Parker Pen Ltd kompanija prekiaujanti rašymo priemonėmis, kurias parduodavo per dukterines įmones, kuriuose motininė įmonė valdė 100% akcijų, Vokietijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Olandijoje. Šioje byloje ginčas kilo tarp Didžiosios Britanijos Parker Pen Ltd kompanijos ir Olandijos bendrovės Viho, kuri kreipėsi

⁴³ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Nr. C-170/83 *Hydrotherm v. Compact* // European Court reports. 1984, P.2999.

⁴⁴ Europos Teisingumo Teismo 1996 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-73/95 *Viho Europe BV v. Commission of European Union* // European Court reports. 1996, P. I-5457.

Europos Komisiją su skundu, kuriame nurodė, kad ji negali įsigyti bendrovės Parker Pen Ltd produktų tokiais pat sąlygomis kaip ir jos dukterinės įmonės ir teigė, kad Parker Pen Ltd bendrovė nustačiusi nevienodas prekybos sąlygas su savo dukterinėmis įmonėmis ir kitomis bendrovėmis atskyrė nacionalines rinkas ir tuo pažeidė EB steigimo sutarties 81 str.. Europos Komisija šį skundą atmetė, argumentuodama tuo, kad EB sutarties 81 str. yra taikomas tik ekonominiams vienetams, kurie gali konkuruoti tarpusavyje. Europos Komisijos teigimu, šios EB steigimo sutarties nuostatos nėra taikomos atskiriems ūkio subjektų grupės nariams, sudarantiems vieną ekonominį junginį. Europos Komisija šioje byloje pripažino, kad Parker Pen LTD įmonės valdomos dukterinės bendrovės yra visiškai priklausomos nuo motininės įmonės, neturi valios autonomijos ir todėl negali būti laikomos atskirais konkurencijos teisės subjektais.

ETT patvirtino Europos Komisijos sprendimą *Viho* byloje ir konstatavo, kad motininė įmonė ir jos valdomos dukterinės įmonės, kuriose motininė bendrovė turi 100% akcijų, sudaro vieną ekonominį junginį. ETT teigimu, Parker Pen Ltd bendrovės dukterinės įmonės nėra savarankiški konkurencijos teisės subjektai, kadangi motininė įmonė valdo 100% savo dukterinių įmonių akcijų, dukterinių įmonių pardavimų ir rinkodaros veikla yra kontroliuojama komandos, kurią sudaro trys direktoriai, paskirti motininės įmonės. Ši komanda yra įgaliota kontroliuoti pardavimų planus, nustatyti prekių kainas ir nuolaidas, kontroliuoti pinigų srautus įmonėje, išteklius, prekių asortimentą. ETT teigimu, tai, ar dukterinė įmonė turi ekonominę ir veiksmų laivę ir gali būti laikoma savarankišku konkurencijos teisės subjektu priklauso nuo daugelio faktorių, pavyzdžiui: ar motininė įmonė skiria valdybos narius ir kontroliuoja vadovaujančiųjų organų veiklą dukterinėje įmonėje, kokia pelno dalis tenka motininei ir dukterinėms įmonėms, ar motininė įmonė yra įgaliota duoti nurodymus dukterinėms įmonėms dėl rinkodaros ir investicijų. ETT nurodo, jog tais atvejais, kai motininė įmonė turi daugumą akcijų dukterinėse įmonėse, yra preziumuojama, kad dukterinė įmonė nėra savarankiška. Suprantama, jog ši prezumpcija gali būti ir paneigta, dukterinę įmonę, kurios daugumą akcijų valdo motininė įmonė, pripažįstant savarankišku konkurencijos teisės subjektu.

Shell bylos⁴⁵ atveju ETT taip pat nusprendė, kad Europos Komisija teisingai nustatė, jog konkurencijos teisės normų pažeidimą padarė įmonių grupė ir baudą paskyrė atsakingai už įmonių grupės veiksmus bendrovei.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme taip pat yra numatyta galimybė konkurencijos teisės normas taikyti susijusių ūkio subjektų grupei. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 12 p. pateiktas susijusių ūkio subjektų grupės apibrėžimas: “susijusių ūkio subjektų grupė - du ar daugiau ūkio subjektų, kurie dėl savitarpio kontrolės ar

⁴⁵ I Instancijos teismo 1992 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Nr. T-11/89 *Shell v. Commission of European Union* // European Court reports. 1992, P. II-757.

priklausomybės ir galimų suderintų veiksmų yra laikomi vienu ūkio subjektu apskaičiuojant bendrąsias pajamas ir rinkos dalį“. Apibrėžus susijusių ūkio subjektų grupės sąvoką taip pat įtvirtinama prezumpcija, kada keli ūkio subjektai laikomi susijusių ūkio subjektų grupe. Šioje prezumpcijoje yra įtvirtinti kriterijai, pagal kuriuos ūkio subjektai pripažįstami susijusių ūkio subjektų grupe. Pripažįstant kelis ūkio subjektus susijusių ūkio subjektų grupe turi būti vertinama vieno ūkio subjekto akcijų dalis kito ūkio subjekto įstatiniame kapitale, balsavimo teisių skaičius kitame ūkio subjekte, ūkio subjektų valdymo organų sudarymo tvarka, sudėtis. Taip pat būtina įvertinti ir tai, ar buvo įsipareigojimų derinti savo ūkinės veiklos sprendimus, įvykdyti prievolės tretiesiems asmenims, perduoti visą ar dalį pelno, suteikti teisę naudotis savo turtu. Pagal šią prezumpciją ūkio subjektai pripažįstami susijusių ūkio subjektų grupe, kai tenkinamas “1/4 dalies reikalavimas”: vieno iš jų akcijų dalis kito ūkio subjekto įstatiniame kapitale sudaro daugiau kaip 1/4 dalį įstatinio kapitalo, balsavimo teisių skaičius siekia daugiau kaip 1/4 visų balsų, suteikta teisė naudotis daugiau kaip 1/4 dalimi turto. Reikėtų paminėti tai, kad 1998-07-08 pirmajame Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1998 liepos 8 d. projekte Nr. P-1309 buvo numatytas didesnės – “1/3 dalies reikalavimas”. Šiuo metu parengtame Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1, 3, 4, 10, 13, 14, 19, 20, 23, 24, 26, 30, 31, 40, 41, 42, 43, 44 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte⁴⁶ reikalaujama akcijų, turto, balsavimo teisių skaičiaus dalis dar labiau sumažinama, numatant vietoje žodžių „daugiau kaip 1/4“ įrašyti žodžius „1/4 ar daugiau“. Šiomis įstatymo pataisomis būtų sudaromos dar didesnės galimybės mažiau susijusius ūkio subjektus, kuriuos sieja mažesnė įstatinio kapitalo dalis, mažiau balsavimo teisių, mažesnė turto dalis, pripažinti susijusių ūkio subjektų grupe. Tokiu atveju, kai tenkinamas bent vienas iš analizuojamoje prezumpcijoje įtvirtintų kriterijų, yra laikoma, kad keli ūkio subjektai sudaro vieną konkurencijos teisės subjektą. Prezumpcija gali būti paneigta esant kitų aplinkybių, įrodančių, kad atskirų ūkio subjektų nesieja savitarpio kontrolės ir priklausomybės ryšiai, jų veiksmai nėra derinami. Tuomet tokių ūkio subjektų negalima būtų pripažinti susijusių ūkio subjektų grupe. Tačiau tokios aplinkybės kiekvienu atveju turėtų būti įrodytos. Reikėtų pabrėžti, jog kiekvienu konkrečiu atveju pripažįstant atskirus teisinius vienetus susijusių ūkio subjektų grupe reikėtų vadovautis ne tik šioje prezumpcijoje įtvirtintais kriterijais, bet taip pat kiekvienu atveju vertinti bendrą ekonominį rezultatą – įvertinti tai, ar šie asmenys sudaro ekonominį junginį.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1, 3, 4, 10, 13, 14, 19, 20, 23, 24, 26, 30, 31, 40, 41, 42, 43, 44 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas //http://www.konkurent.lt/konkurencija/istatymas.htm.; prisijungimo laikas: 2008-11-16.

2.1.2. Viešųjų ūkio subjektų kaip konkurencijos teisės subjektų problematika.

Viešaisiais ūkio subjektais yra laikomos valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti asmenys, vienetai (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės, bendrijos, draugijos ir t.t.), kurių pagrindinis steigimo bei veiklos tikslas yra tenkinti viešuosius interesus. Tačiau šie ūkio subjektai daugeliu atvejų gali būti ne tik viešosios teisės, bet ir privatinės teisės reguliuojamų santykių dalyviai. Tam tikrais atvejais viešieji ūkio subjektai taip pat gali užsiimti ekonomine veikla, siekti komercinių tikslų. Viešieji ūkio subjektai vykdydami ekonominę veiklą konkuruoja su kitais tiek viešaisiais, tiek privačiais konkurencijos teisės subjektais, todėl visiškai logiška ir pateisinama tai, kad būdami lygiaverčiai rinkos dalyviai, jie taip pat turi laikytis konkurencijos teisės normų.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme tiesiogiai įvardinta, jog viešieji ūkio subjektai vykdančys ekonominę veiklą yra konkurencijos teisės subjektai. Šio įstatymo 3 str. 4 p. numatyta, kad „Lietuvos Respublikos valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikomos ūkio subjektais, jeigu jos vykdo ūkinę veiklą“.

Tai, kad konkurencijos teisės normos yra taikomos ir viešiesiems ūkio subjektams patvirtina ir EB steigimo sutarties nuostatos (86 str. ir 31 str.), kuriose reglamentuotas konkurencijos teisės normų taikymas valstybės įmonėms bei įmonėms, kurioms valstybės narės suteikia specialias arba išimtinės teises, įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas bei pajamų gaunančioms monopolinėms įmonėms.

EB steigimo sutartis numato tam tikras konkurencijos teisės normų taikymo išimtis tam tikroms viešųjų konkurencijos teisės subjektų rūšims – monopolinėms įmonėms bei įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas. Šie viešieji ūkio subjektai aptariami atskirai 2.1.2.1. skyrelyje „Konkurencijos teisės normų taikymo viešiesiems ūkio subjektams ypatumai“.

Kalbant konkurencijos teisės normų taikymą viešiesiems ūkio subjektams pirmiausiai reikėtų apibrėžti, kokie vienetai turėtų būti laikomi viešaisiais konkurencijos teisės subjektais. Užsienio autorių teisinėje literatūroje⁴⁷ pateikiama dviejų etapų procedūra, kurios metu apibrėžiamas viešasis konkurencijos teisės subjektas. Pirmojo šios procedūros etapo metu turi būti nustatoma ar tam tikras vienetas yra konkurencijos teisės subjektas. Šiuo atveju tam tikro viešojo vieneto požymių vertinimas yra analogiškas privataus vieneto požymių vertinimui ir sprendimas dėl jo pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektu priimamas

⁴⁷ Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 543.

vadovaujantis tais pačiais kriterijais. Antrojo procedūros etapo metu yra sprendžiama ar tam tikras konkurencijos teisės subjektas yra viešasis konkurencijos teisės subjektas. Viešojo konkurencijos teisės subjekto sąvoka yra aiškinama ES teisės aktuose bei ETT praktikoje. Kokie vienetai turi būti laikomi viešais numatyta Europos Komisijos priimtoje direktyvoje⁴⁸, kurios 2 str. numatyta, kad „bet kuri įmonė, kuriai valdžios institucijos tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką dėl to, kad yra jos savininkės, dėl finansinio dalyvavimo įmonėje arba dėl to, kad tai numato įmonių veiklą reglamentuojančios taisyklės. Preziumuojama, kad dominuojanti valdžios institucijų įtaka yra tada, kai minėtosios institucijos tiesiogiai arba netiesiogiai įmonėje: turi didžiąją įmonės pasirašyto kapitalo dalį; kontroliuoja didžiąją dalį su įmonės išleistomis akcijomis susijusių balsų; arba gali paskirti daugiau kaip pusę įmonės administracijos, valdymo arba priežiūros organo narių“.

Šią Europos Komisijos direktyvoje suformuluotą viešojo konkurencijos teisės subjekto sampratą patvirtino ir ETT *Transparency directive* byloje⁴⁹. ETT paaiškino, jog šio viešojo konkurencijos teisės subjekto apibrėžimo esminis elementas yra valstybės kontrolė, kuri gali būti įgyvendinama įvairiais būdais: valstybės institucijai įgijus tam tikro konkurencijos teisės subjekto nuosavybės teisę, sutarčių pagrindu, per finansinius struktūrinius ryšius ir tarp valstybės institucijų ir konkurencijos teisės subjekto ir kt..

ETT praktika taip pat vienareikšmiškai patvirtina tai, kad ES konkurencijos teisės normos (konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi draudimas) yra taikomos ir viešiesiems ūkio subjektams, kai jie vykdo ekonominę veiklą. Iš ETT pateiktos⁵⁰ konkurencijos teisės subjekto sąvokos, kurioje, kaip jau buvo minėta, konkurencijos teisės subjektas įvardintas kaip „kiekvienas vienetas, vykdamas ekonominę veiklą ir patiriantis ekonominę riziką, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso ir finansavimo formos“, galima daryti išvadą, kad konkurencijos teisės subjektais turi būti laikomi ne tik privatūs bet ir viešieji ūkio subjektai. Esminis elementas kiekvienu atveju yra ne juridinio ar fizinio asmens, bet jo vykdomos veiklos prigimtis. Kaip pagrindinis kriterijus, leidžiantis tam tikrą viešąjį ūkio subjektą laikyti konkurencijos teisės subjektu, yra įvardintas ekonominės veiklos vykdymas. ETT *Hofner and Elser* byloje, pripažindamas viešąjį įdarbinimo agentūrą konkurencijos teisės subjektu, neanalizavo, ar ji yra valdoma viešosios valdžios institucijos ar ji siekia pelno. Šioje byloje konstatuota, jog viešojo įdarbinimo agentūrų veikla nėra išimtinai tik viešųjų ūkio subjektų vykdoma veikla.

⁴⁸ Europos Komisijos 2006 m. lapkričio 16 d. direktyva (EB) Nr. 2006/11 „Dėl finansinių santykių tarp valstybių narių ir valstybės įmonių skaidrumo tam tikrose įmonėse“ // Oficialus leidinys L. 2006, Nr. 318.

⁴⁹ Op.cit.: Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. P. 543.

⁵⁰ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.

ETT praktikoje taip pat buvo sprendžiami klausimai dėl viešųjų ūkio subjektų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais. Sprendžiant šiuos klausimus neišvengiamai iškyla būtinybė nustatyti, ar tam tikra viešojo ūkio subjekto vykdoma veikla yra ekonominio pobūdžio, ar tai yra valstybės vykdomų funkcijų dalis. Tai gana problematiškas klausimas, reikalaujantis atitinkamos tam tikro viešojo subjekto veiklos analizės ir įvertinimo remiantis ETT suformuluotais kriterijais. ETT daugeliu atvejų savo jurisprudencijoje pabrėžė, kad konkurencijos teisės subjektais nėra laikomi vienetai, vykdančys veiklą, kuri yra išimtinai valstybės prerogatyva, jos funkcijų dalis. ETT *Eurocontrol* byloje⁵¹ konstatavo, kad oro transporto kontrolė yra valstybės funkcijų dalis, o šią veiklą vykdanči bendrovė neturi būti laikoma konkurencijos teisės subjektu. Toks pat sprendimas buvo priimtas ir *Diego Cali* byloje⁵², kurioje pripažinta, jog užterštumo tyrimus atliekanti bendrovė nevykdo ekonominės veiklos ir negali būti laikoma konkurencijos teisės subjektu, kadangi jos vykdoma veikla iš esmės yra valstybės funkcijų dalis.

Europos Sąjungos teisės specialistų darbe⁵³ pateiktoje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. liepos 18 d. bylos *Vilniaus miesto savivaldybė v. Konkurencijos taryba*⁵⁴ analizėje yra keliamas klausimas: „Ar galima savivaldybę pavadinti įmone konkurencijos teisės prasme?“

Analizuojamoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nesprendė klausimo, ar galima savivaldybę laikyti konkurencijos teisės subjektu ir neanalizavo atvejų, kada viešieji ūkio subjektai yra laikomi konkurencijos teisės subjektais. Pagrindinis šioje byloje spęstas klausimas – ar galima konkuruojančiais atitinkamoje rinkoje ūkio subjektais laikyti centralizuotos šilumos tiekėją - SPAB "Vilniaus šilumos tinklai" ir dujų tiekėją Vilniaus mieste - AB "Lietuvos dujos".

Tačiau minėtame mokslininkų darbe buvo sprendžiama, ar galima Vilniaus miesto savivaldybę, priėmusią sprendimą tam tikram gyvenamųjų namų kvartalui Vilniuje taikyti centralizuotą šildymą ir taip neleidama vartotojams pasirinkti kitų šilumos energijos šaltinių, laikyti konkurencijos teisės subjektu. Šiame darbe nurodoma, kad savivaldybė atlieka dvejopas funkcijas – viešąjį administravimą, tačiau jai galima priskirti ir ūkinę veiklą. Daugeliu atvejų viešosios institucijos turi komercinių tikslų, atlieka funkcijas įprastas komercinėms įmonėms. Šiame darbe, sprendžiant klausimą dėl savivaldybės pripažinimo konkurencijos teisės subjektu,

⁵¹ Europos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 19 d. sprendimas byloje Nr. C-364/92 SAT Fluggesellschaft v. Eurocontrol // European Court reports. 1994, P. I-43.

⁵² Europos Teisingumo Teismo 1997 m. kovo 3 d. sprendimas byloje Nr. C-343/95 Diego Cali & Figli Srl v. Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG) // European Court reports. 1997, P. I-1547.

⁵³ Butkus G. Europos Sąjungos teisės seminarai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. P.320.

⁵⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. liepos 18 d. nutartis Nr. A⁵-604-2003 byloje Vilnius miesto savivaldybė v. Konkurencijos taryba // Administracinių teismų praktika, 2004. Nr.4.

remiamasi ETT suformuluotais kriterijais, pagal kuriuos galima diferencijuoti viešąsias įstaigas, kurioms gali būti taikomos konkurencijos teisės taisyklės ir kurioms netaikomos. Minėtame darbe nurodoma, kad „jei tai susiję su užduotimi užtikrinti visuomenės interesus, kuri yra dalis valstybės funkcijų, tuomet konkurencijos taisyklės netaikomos“. Tačiau reikia sutikti su šio darbo autorių nuomone, kad net ir remiantis ETT pateiktais kriterijais vis dėl to yra sudėtinga kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti „ar tai yra įmonė, ar viešoji institucija, kuriai konkurencijos teisės normos netaikomos“. Analizuojamoje administracinėje byloje savivaldybė priėmė sprendimą dėl taršos mažinimo, kad būtų didinama sveikatos apsauga. Tai, minėto straipsnio autorių teigimu, yra užduotis visuomenės interesams užtikrinti. Kaip sudėtingesnis įvardijamas klausimas: „ar tai yra dalis pagrindinių valstybės funkcijų?“. Šis klausimas sudėtingas todėl, kad atsakymai į šį jį gali skirtis kiekvienoje ES valstybėje narėje, nes kiekviena valstybė narė pagrindines valstybės funkcijas apibrėžia individualiai.

2.1.2.1. Konkurencijos teisės normų taikymo viešiesiems ūkio subjektams ypatumai.

EB steigimo sutartyje yra numatytos specialios nuostatos (EB steigimo sutarties 86 str. ir 31 str.), kuriose reglamentuotas konkurencijos teisės normų taikymas valstybės įmonėms bei įmonėms, kurioms valstybės narės suteikia specialias arba išimtinės teises, įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas bei pajamų gaunančioms monopolinėms įmonėms.

EB steigimo sutarties 86 str. 1 d. „aiškiai išdėsto principą dėl konkurencijos taisyklių taikymo valstybės ir savivaldybės įmonėms“⁵⁵. Šia nuostata yra įtvirtintas draudimas valstybės narėms priimti naujus ir palikti galiojančius teisės aktus valstybės įmonėms bei įmonėms, kurioms valstybės narės suteikia specialias arba išimtinės teises, prieštaraujančius šioje Sutartyje nurodytoms taisyklėms, ypač toms taisyklėms, kurios yra nustatytos 12 ir 81–89 straipsniuose.

EB steigimo sutarties 86 str. 2 d. skirta įmonėms, kurioms patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, bei valstybinėms monopolijoms. 86 str. 2 d. numato, kad „įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, arba pajamų gaunančioms monopolinėms įmonėms EB steigimo sutartyje nustatytos taisyklės, ypač konkurencijos taisyklės, yra taikomos, jei jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo atlikti joms patikėtų specialių uždavinių“.

Lietuvos autorių teisinėje literatūroje⁵⁶ yra išskiriamos dvi šios nuostatos taikymo sąlygos. Pirmoji sąlyga yra ta, kad užduotį teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas

⁵⁵ Butkus G. Europos Sąjungos teisės seminarai. P.322.

⁵⁶ Ten pat, P.323.

įmonėms turi pavesti būtent valstybės vyriausybės sprendimu. Tam, kad būtų galima pritaikyti EB steigimo sutarties 86 str. 2 d. nepakanka tik to, kad įmonė savo funkcijas vykdytų visuomenės interesais. Visais atvejais turėtų būti išleistas specialus teisės aktas įgaliojantis tam tikrą įmonę teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas. Antroji sąlyga, kuri turėtų būti tenkinama tam, kad būtų galima konkrečioje situacijoje pritaikyti 86 str. 2 d., yra tai, kad įmonės teikiamos paslaugos turi būti skirtos bendriems ekonominiams interesams tenkinti. EB steigimo sutartis nepaaiškina, kokios paslaugos turėtų būti laikomos bendros ekonominės svarbos paslaugomis. Yra keletas ETT bylų, kuriose yra interpretuojama ši nuostata. Remiantis ETT praktika galima teigti, jog tokios paslaugos yra papildomo pensinio aprūpinimo⁵⁷, įdarbinimo⁵⁸, komunikacijos⁵⁹, pagrindinių vandens kelių valdymo⁶⁰, elektros tiekimo tinklų valdymas⁶¹, pagrindinės pašto paslaugos⁶², švartavimo paslaugos uostuose⁶³, greitosios medicinos pagalbos paslaugos⁶⁴.

Taigi ETT savo praktikoje laikė, jog sąvoka bendros ekonominės svarbos paslaugos apima platų spektrą įvairiausios veiklos. Ši sąvoka reiškia veiklą, kuri turi būti vykdoma dėl viešųjų visuomenės interesų. ETT *Dusseldorp* byloje⁶⁵ taip pat nurodo, kad „valstybė tam tikras užduotis paskiria vykdyti konkurencijos teisės subjektams, nes šių užduočių turi būti imamasi dėl viešojo intereso“.

Kalbant apie įmones teikiančias bendros ekonominės svarbos paslaugas taip pat svarbu paminėti tai, kad tam tikrą įmonę pripažįstant įmone teikiančią bendros ekonominės svarbos paslaugas EB steigimo sutarties 86 str. 2 d. prasme konkurencijos teisės subjekto teisinis statusas nacionalinėje teisėje nėra esminis. Tai gali būti viešasis ar privatusis konkurencijos teisės subjektas. Svarbiausia yra nustatyti tai, kad valstybė jam nacionaliniais teisės aktais jam pavedė atlikti tam tikras bendros ekonominės svarbos užduotis, paskirdama jam vykdyti tam tikras funkcijas arba suteikdama tam tikras teises. Tai patvirtina ir generalinio advokato Jacobs nuomonė *Dusseldorp* byloje. Generalinio advokato teigimu, galima laikyti, jog konkurencijos

⁵⁷ Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje Nr. C-67/96 Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie // European Court reports. 1999, P. I-5751.

⁵⁸ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.

⁵⁹ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 3 d. sprendimas byloje Nr. C-202/88 France v. Commission // European Court reports. 1991, P. I-1223.

⁶⁰ Europos Teisingumo Teismo 1971 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. 10/71 Ministere Public of Luxembourg v. Muller // European Court reports. 1971, P. 723.

⁶¹ Europos Teisingumo Teismo 1997 m. spalio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-157/94 Commission v. Netherlands // European Court reports. 1997, P. I-5699.

⁶² Europos Teisingumo Teismo 1993 m. gegužės 19 d. sprendimas byloje Nr. C-320/91 Criminal proceedings against Corbeau // European Court reports. 1993, P. I-2533.

⁶³ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-266/96 Corsica Ferries France SA v. Gruppo Antichi Ormeggiatori del porto di Genova and others // European Court reports. 1998, P. I-3949.

⁶⁴ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Nr. C-475/99 Ambulanz Glockner v. Commission of European Union // European Court reports. 2001, P. I-8089.

⁶⁵ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 25 d. sprendimas byloje Nr. C-203/96 Chemische Afvalstoffen Dusseldorp and others v. Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer // European Court reports. 1998, P. I-4075.

teisės subjektui yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, kai tam tikras pareigas jam nustato valstybė dėl bendro visuomenės ekonominio intereso⁶⁶.

EB steigimo sutarties 86 str. 2 d. taip pat taikoma ir valstybinėms monopolijoms. Valstybinės monopolijos sąvokos apibrėžimas yra pateiktas EB steigimo sutarties 31 str. 2 d.: valstybinė monopolija – tai “kiekviena įstaiga, per kurią valstybė narė teisiškai ar faktiškai, tiesiogiai ar netiesiogiai prižiūri ir nustato valstybių narių tarpusavio importą ir eksportą arba turi jam didesnės įtakos”.

Taigi remiantis EB steigimo sutarties 86 str. 2 d. galima daryti išvadą, jog iš esmės tiek įmonės, kurioms patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, tiek valstybinės monopolijos taip pat turi laikytis konkurencijos taisyklių, kurios gali būti netaikomos tik išimtiniais atvejais, kai jų taikymas trukdo vykdyti tokių įmonių funkcijas. Reikėtų pabrėžti tai, kad net ir tuomet, kai tam tikras konkurencijos teisės subjektas teikia bendros ekonominės svarbos paslaugas, norint taikyti šią išimtį, reikia įrodyti, kad konkurencijos teisės normos trukdys jam atlikti patikėtus uždavinius. Nors ETT *Hofner and Elser* byloje⁶⁷ pripažino, kad viešojo įdarbinimo agentūra yra įstaiga, kuriai valstybė patikėjo teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, tačiau vis dėl to pabrėžė ir tai, kad šiam konkurencijos teisės subjektui taip pat taikomos konkurencijos teisės normos, išskyrus išimtinis atvejais, kai jų taikymas būtų nesuderinamas su šios įstaigos pareigų vykdymu. *Merci Convenzionali* byloje⁶⁸ ETT taip pat konstatavo, jog “net ir tuomet kai tam tikras konkurencijos teisės subjektas teikia bendros ekonominės svarbos paslaugas nėra jam kiekvienu atveju būtina pažeisti konkurencijos teisės normas”. Šios išimties taikymui EB steigimo sutarties 86 str. 3 d. yra numatytas vienas apribojimas: išimtis nebus taikoma tuomet, kai prekybos plėtotė prieštarauja Bendrijos interesams.

2.1.2.2. Socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondai kaip konkurencijos teisės subjektai.

ETT praktikoje problematiškesnės, reikalaujančios išsamesnės analizės ir vertinimo situacijos buvo sprendžiamos kuomet reikėdavo apibrėžti įvairių rūšių socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondų statusą ir priimti sprendimą dėl šių subjektų pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektais. Tokias atvejais teismas aiškinosi ne tai, ar tokios paslaugos gali būti teikiamos rinkoje, ar jų prigimtis ir pobūdis ekonominis, bet tai, ar socialinės

⁶⁶ Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. P. 569.

⁶⁷ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.

⁶⁸ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-179/90 Merzi Convenzionali Porto di Genova v. Siderurgica Gabrielli // European Court reports. 1991, P. I-5889.

apsaugos ir sveikatos draudimo fondų organizavimo schemos pagrįstos solidarumu. Didžiosios Britanijos konkurencijos teisės mokslininkai pateikė solidarumo principo apibrėžimą⁶⁹. Solidarumas, jų teigimu, tai nekomercinis veikimas, kai nesavanoriškai viena socialinė grupė remia kitą socialinę grupę. Solidarumo principas gali pasireikšti įvairiomis formomis: pavyzdžiui, gali būti remiami didesnės rizikos asmenys, turtingesni gali paremti vargstančiuosius, pelningesnės sistemos ar organizacijos remia mažiau pelningas ir kt..

ETT *AOK Bundesverband* byloje⁷⁰ sprendė klausimą dėl Vokietijos ligos fondų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais. Šie fondai yra dalis Vokietijos privalomosios sveikatos draudimo sistemos. Vokietijos įstatymai numato, kad dauguma šalies darbuotojų turi dalyvauti Vokietijos privalomojo sveikatos draudimo sistemoje, įstodami į šiuos fondus bei įnešdami į juos privalomus įnašus. Šių įnašų dydis yra priklausomas nuo darbuotojo gaunamo atlygio, jį skaičiuojant neatsižvelgiama į darbuotojo lytį, amžių, sveikatos būklę ir kt. aplinkybes. Ši sistema taip pat apima ir nedarbingus asmenis. Vokietijos įstatymais yra įtvirtintas privalomas darbuotojų dalyvavimas šiuose fonduose. Ligos fonduose gali nedalyvauti tik atskiros darbuotojų grupės, t.y. darbuotojai, kurių pajamos neviršija tam tikro teisės aktais nustatyto lygio bei civiliai tarnautojai, kuriems taikomos kitos specialios privalomojo sveikatos draudimo schemos. Asmenys, kuriems teisės aktai nenumato pareigos dalyvauti minėtuose ligos fonduose, į juos gali įstoti laisva valia, jei jie to pageidauja.

Ginčas šioje byloje kilo tarp minėtų ligos fondų ir Vokietijos farmacijos kompanijų, kurios šiuos ligos fondus padavė į teismą dėl to, kad jie nustatė maksimalias vaistų kainas ir jų kiekius. Tuomet iškilo būtinybė nustatyti, ar šiems fondams galima taikyti konkurencijos teisės normas ir nuspręsti, ar jie gali būti laikomi konkurencijos teisės subjektais.

Šioje byloje Generalinis advokatas Jacobs išsakė savo nuomonę⁷¹, jog Vokietijos ligos fondai turėtų būti laikomi konkurencijos teisės subjektais, nes, nepaisant to, kad jų veikla yra pagrįsta solidarumo principu, jų veikloje yra ir konkurencijos. Generalinio advokato teigimu, ligos fondai, nors ir ribotai, tačiau iš tikrųjų geba konkuruoti sveikatos draudimo paslaugų rinkoje vienas su kitu ir su privačiais ūkio subjektais. Generalinio advokato nuomone, šie fondai gali tarpusavyje konkuruoti savo pasiūlymais tiems asmenims, kurių dalyvavimas šiuose fonduose nėra privalomas, nustatydami mažesnius fondų dalyvių įnašų dydžius. Generalinis advokatas Jacob taip pat pabrėžė, kad nepaisant to, jog fondo išmokų bazinis dydis pagal

⁶⁹ Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. P. 533.

⁷⁰ Europos Teisingumo Teismo 2004 m. kovo 16 d. sprendimas byloje Nr. C-264/01, Nr. C-306/01 ir Nr. C-355/01 *OAK Bundesverband and others v. Ichtyol-Gesellschaft Cordes and others* // European Court reports. 2004, P. I-2493.

⁷¹ Opinion of advocate general Jacobs of May 22, 2003 in joined cases C-264/01, C-306/01 and C-355/01 // <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechercher&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=C264/01&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100>; prisijungimo laikas: 2008-10-28.

įstatymą yra apibrėžtas, fondai turi tam tikrą diskreciją dėl to, kaip įvykdyti savo įsipareigojimą. Pavyzdžiui, jie gali nuspręsti pasiūlyti tam tikrą papildomą ir profilaktinį gydymą. Tokiu būdu fondai yra diferencijuojami bei įgyja galimybę siūlydami papildomas ir profilaktinio gydymo paslaugas konkuruoti tarpusavyje dėl to, kuris iš jų bus patrauklesnis draudžiamiesiems asmenims.

Tačiau ETT vis dėl to šia generalinio advokato išsakyta nuomone nesirėmė ir priimtame sprendime konstatavo, jog subjektai, įgalioti vykdyti privalomąjį sveikatos draudimą vykdo išimtinę socialinę funkciją, o ne ekonominę veiklą. ETT akcentavo tai, kad šie fondai tik vykdo įstatymus, jie negali įtakoti didžiosios daugumos fondų dalyvių įnašų dydžio, jų organizavimas grindžiamas solidarumo principu, šie fondai nesiekia pelno, yra valdomi nacionalinės socialinės apsaugos sistemos. Šie fondai įgyvendina išimtinę socialinę funkciją. Jie teikia savo nariams reikiamas išmokas, kurios nepriklauso nuo narių įnašų, o jų dydis yra nustatytas teisės aktais ir šių fondų nėra niekaip įtakojamas. Bendruomenė per šiuos fondus iš esmės solidariai pasidalina jų išlaikymui ir išmokoms tenkančias išlaidas bei veiklos riziką. Ligos fondai nustatydami maksimalias vaistų kainas ir jų kiekius atliko valstybės socialinės apsaugos sistemos užduotis, numatytas nacionaliniuose teisės aktuose. Šių fondų asociacijų sprendimai, kuriais buvo nustatytos maksimalios vaistų kainos ir kiekiai, yra dalis tų fondų socialinių funkcijų, tačiau tai nėra ekonominė veikla. ETT teigimu, tam tikri konkurencijos elementai ligos fondų veikloje nepadarą jų vykdomos veiklos ekonomine.

Analogiškais kriterijais ETT vadovavosi priimdamas sprendimus dėl socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondų pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektais ir kitose bylose.

Christian Poucet byloje ⁷² ETT svarstė senatvės pensijos fondo ir ligos ir motinystės draudimo fondo pripažinimo konkurencijos teisės subjektais klausimą. Šioje byloje teismas konstatavo, jog nė vienas iš šių fondų nevykdė ekonominės veiklos, nes dalyvavimas šiuose fonduose buvo privalomas, šie fondai buvo organizuoti tokiu būdu, jog nebuvo jokių sąsajų tarp šių fondų narių įnašų ir jų gautų pašalpų dydžio, kur įnašų ir išmokamų pašalpų dydis buvo nustatytas įstatymais, ir kur (pensinio aprūpinimo programos atveju) einamoji pašalpa buvo išmokama tiesiogiai iš einamųjų įnašų, o ne pajamų pagrindu iš fondo kapitalo.

Panašiai ir *Cisal* byloje ⁷³, ETT nusprendė, jog draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe garantinio fondo veiklos pobūdis nėra ekonominis, kadangi fondo narių prisijungimas ir

⁷² Europos Teisingumo Teismo 1993 m. vasario 17 d. sprendimas byloje Nr. C-159/91 *Christian Poucet v. Assurances Générales de France and Caisse Mutuelle Régionale du Languedoc-Roussillon* // European Court reports. 1993, P. I-637.

⁷³ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Nr. C-218/00 *Cisal di Battistello Venanzio & C. Sas v. Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL)* // European Court reports. 2002, P. I-691.

dalyvavimas šiame fonde buvo privalomas, o fondo narių įnašų bei fondo išmokamų pašalpų dydis buvo kontroliuojamas šalies vykdomosios valdžios institucijos. ETT šioje byloje pripažino, kad draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe garantinis fondas nėra konkurencijos teisės subjektas. ETT tokį sprendimą priėmė, atsižvelgdamas į šias aplinkybes: 1) šis fondas vykdė įstatymais nustatytą programą, kurios tikslas buvo aprūpinti reikiamu socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų visus ne žemės ūkio profesijos darbuotojus, vykdančius veiklą, kuri įstatymuose klasifikuojama kaip pavojinga veikla; 2) šis fondas įsipareigojo mokėti pašalpas, nepriklausomai nuo to, dėl kieno – darbdavio ar darbuotojo kaltės įvyko nelaimingas atsitikimas darbe ar darbuotojas susirgo profesine liga ir kam šiuo atveju turėtų būti taikoma civilinė atsakomybė; 3) pašalpa, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ar darbuotojui susirgus profesine liga, gali būti išmokama net ir tuo atveju, kai apdraustojo asmens įnašai į garantinį fondą nebuvo sumokėti per reikiamą terminą; 4) fondo vykdomoje socialinio draudimo programoje yra taikomas solidarumo principas: ši programa yra finansuojama įnašais, kurie nėra proporcingi draudžiamai tam tikros veiklos rizikai (gali būti taip, jog tam tikra draudžiama veikla yra gana rizikinga, o į fondą mokėtinų įnašų dydis neproporcingai mažas). ETT pabrėžė, kad nebuvimas tiesioginių sąsajų tarp fondo dalyvių įnašų ir jo išmokamų pašalpų dydžių lemia solidarumą tarp daugiau ir mažiau uždirbančių darbuotojų, mažiau uždirbantiesiems užtikrinant tinkamą socialinę apsaugą; 5) išmokamos pašalpos dydis nebūtinai proporcingas apdraustųjų pajamoms.

Taigi iš esmės ETT savo praktikoje priimdamas sprendimus dėl socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondų pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektais pirmiausiai analizuodavo tam tikro vieneto, organizacijos valdymo sistemą, veiklos principus, aiškino solidarumo principo turinį ir sprendė klausimą, ar konkretus vienetas yra organizuotas solidarumo principu pagrindu.

Kaip priešingą solidarumo principo pagrindu organizuotam subjektui ETT *Pavlov*⁷⁴ ir *Fédération Française des Sociétés d'Assurance*⁷⁵ bylose įvardino subjektą, kurio organizavimas pagrįstas kapitalizacijos principu.

Pavlov byloje ETT sprendė klausimą, ar profesinis pensijų fondas, atsakingas už vadovavimą papildomo pensinio aprūpinimo programai, įkurtas profesinės sąjungos, kuriame dalyvavimas pagal įstatymą yra privalomas visiems atitinkamos profesijos darbuotojams, yra konkurencijos teisės subjektas. Šioje byloje ETT pateikė apibendrintą savo poziciją dėl

⁷⁴ Europos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Nr. C-180/98 *Pavlov v. Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* // European Court reports. 2000, P. I-6451.

⁷⁵ Europos Teisingumo Teismo 1995 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-244/94 *Fédération Française des Sociétés d'Assurance, Société Paternelle-Vie, Union des Assurances de Paris-Vie and Caisse d'Assurance et de Prévoyance Mutuelle des Agriculteurs v. Ministère de l'Agriculture et de la Pêche* // European Court reports. 1995, P. I-4013.

organizacijų, vykdančių socialinės apsaugos programas (ligos ir motinystės, pensijų ir kt.) pagrįstų solidarumo principu pripažinimo konkurencijos teisės subjektais. ETT pabrėžė, jog tokios organizacijos, įgyvendindamos savo funkcijas nevykdo ekonominės veiklos ir todėl neturėtų būti laikomos konkurencijos teisės subjektais. Šioje byloje minėto profesinio pensijų fondo veikloje taip pat galima išvengti tam tikrų solidarumo principo elementų: šis fondas, vykdydamas savo veiklą atlieka socialinę funkciją teikdamas papildomą socialinę apsaugą darbuotojams, kurių įstatymais nustatyta pensija yra gana maža ir tokiu būdu padeda šalies socialinės apsaugos sistemai įgyvendinti jai pavestas užduotis. Be to, solidarumo principo pasireiškimu galima vadinti ir tai, jog į šį fondą dalyviai priimami neatliekant medicininio patikrinimo ir nenustatant draudžiamos rizikos, o jų mokamų įmokų dydis nepriklauso nuo dalyvių amžiaus, pilietybės, sveikatos būklės ir kitų panašių aplinkybių. Tačiau, ETT teigimu, nepaisant šio fondo socialinių tikslų, jis vis dėl to turėtų būti pripažįstamas konkurencijos teisės subjektu, kadangi jis organizuotas kapitalizacijos principo pagrindu. Kaip kapitalizacijos principo elementus ETT įvardino neprivalomą dalyvavimą fonde – laisvai pasirenkamą jo dalyvių narystę, fondo mokamų išmokų priklausomybę nuo tam tikro fondo dalyvio sumokėtų įmokų skaičiaus ir jų dydžio bei nuo fondo įvykdytų investicijų rezultatų, fondo galimybę savarankiškai nustatyti dalyvių įmokų dydžius. ETT nurodė, kad šis fondas konkuruoja su privačiomis draudimo kompanijomis ir nei šio fondo veiklos socialinis tikslas, nei tai, kad šis fondas nesiekia pelno, nei solidarumo reikalavimai nekeičia to fakto, kad fondas vykdo ekonominę veiklą ir todėl yra konkurencijos teisės subjektas.

Analogiška situacija buvo sprendžiama ir *Fédération Française des Sociétés d'Assurance*⁷⁶ ETT byloje. Šioje byloje ETT konstatavo, kad pelno nesiekianti organizacija, vykdanči pensijų draudimo programą, papildančią pagrindinę privalomą socialinio draudimo programą, nustatytą nacionaliniuose įstatymuose, kurioje narystė yra neprivaloma, o dalyvių laisvai pasirenkama, organizuojama kapitalizacijos principo pagrindu ir veikianti pagal valstybės valdžios nustatytas taisykles dėl narystės šioje organizacijoje sąlygų, įnašų, išmokų apskaičiavimo, yra konkurencijos teisės subjektas. ETT šioje byloje pabrėžė, kad net ir tuo atveju, kai organizacija yra ne pelno siekianti, o jos vykdomai programai būdingos tam tikros solidarumo ypatybės, kurios neatitinka solidarumo ypatybių, būdingų privalomosioms socialinės apsaugos programoms, tokios organizacijos vykdoma veikla yra ekonominio pobūdžio. Tokia organizacija konkuruos su privačiomis draudimo kompanijomis. ETT paaiškino, kad ir ši organizacija veikia pagal kapitalizacijos principą, kadangi šios programos dalyviams įvykus draudiminiam mokamos išmokos priklauso nuo sumokėtų įmokų dydžio, kiekio bei nuo organizacijos įvykdytų finansinių investicijų rezultatų. Kadangi narystė šioje organizacijoje nėra

⁷⁶ Ibid

privaloma, kiekvienas darbuotojas turės galimybę pasirinkti šią organizaciją ar kitą privačią gyvybės draudimo kompaniją, atsižvelgdamas į tai kuri iš jų garantuos geresnę investiciją. Ir šiuo atveju konstatuota, kad tam tikri solidarumo elementai organizacijos veikloje nekeičia jos veiklos ekonominio pobūdžio. Šios organizacijos veikloje solidarumo principas pasireiškė dviem aspektais. Pirmiausia, organizacijos vykdomoje programoje dalyvių įmokų dydis nėra priklausomas nuo organizacijos prisiimtos rizikos, atidedant įmokas gautas iš organizacijos dalyvių jai vykdančią pensijų draudimo programą, tokiems atvejams kaip pirmalaikė programos dalyvio mirtis, ligos atveju, suteikiant atleidimą nuo įmokų mokėjimo bei laikino išmokų mokėjimo sustabdymo dėl organizacijos ekonominės padėties pasikeitimų. Taip pat tam tikrą solidarumą lemia ir socialinis šios programos tikslas, teisės aktais nustatyti organizacijos investicijų apribojimai. Šios aplinkybės gali įtakoti tai, kad organizacijos teikiamos paslaugos taps mažiau konkurencingos lyginant su privačių gyvybės draudimo kompanijų teikiamomis paslaugomis, tačiau nepaneigia organizacijos veiklos ekonominio pobūdžio. Ši organizacija taip pat buvo pripažinta konkurencijos teisės subjektu.

Apibendrinant ETT praktiką, sprendžiant klausimus dėl socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais, galima teigti, jog vienetai, kurių organizavimas pagrįstas solidarumo principu neturėtų būti laikomi konkurencijos teisės subjektais ir priešingai – vienetai, organizuoti kapitalizacijos principo pagrindu turėtų būti pripažinti konkurencijos teisės subjektais.

2.2. Ūkio subjekto savarankiškumas kaip konkurencijos teisės subjekto požymis.

Ūkio subjekto savarankiškumas, kuris turėtų būti suprantamas kaip ekonominė nepriklausomybė ir veiksmų laisvė, tai dar vienas konkurencijos teisės subjekto požymis, kurio neturintis ūkio subjektas nesudaro atskiros konkurencijos teisės subjekto. Savarankiškumu, kaip konkurencijos teisės subjekto požymiu ETT rėmėsi, nepripažindamas darbuotojų bei atstovų konkurencijos teisės subjektais.

Becu byloje⁷⁷ ETT išsakė savo poziciją dėl galimybės pripažinti darbuotojus konkurencijos teisės subjektais. ETT *Becu* byloje konstatavo, kad veiklai, vykdomai darbo sutarties pagrindu gali būti numatyti tam tikro įgaliotos institucijos leidimo, patvirtinančio tai, kad darbuotojas turi atitinkamą profesinę kvalifikaciją, reikalavimai. ETT šioje byloje nurodė, kad toks reikalavimas neturėtų būti laikomas konkurencijos teisės normų pažeidimu, nes darbuotojai nėra laikomi konkurencijos teisės subjektais.

⁷⁷ Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje Nr. C-22/98 *Becu and others v. Commission of the European Communities* // European Court reports. 1999, P. I-5665.

Ši byla aptarta P. Nihoul straipsnyje „Do workers constitute undertakings for the purpose of competition rules?“⁷⁸. Remiantis šiuo straipsniu šiame darbe toliau aptariamos Belgijos teisės aktų nuostatos, nustatančios privalomų leidimų reikalavimus su jūros transportu susijusiai veiklai vykdyti, Belgijos nacionalinių teismų pozicija šioje byloje.

Ši byla susijusi su darbo organizacija Belgijos uoste. Belgijos nacionaliniais teisės aktais buvo nustatyti darbo rinkos organizavimo principai, pagal kuriuos uostuose vykdyti su jūros transportu susijusią veiklą gali tik turintys atitinkamus leidimus darbuotojai. Šią nuostatą įtvirtinantis nacionalinis teisės aktas buvo priimtas Belgijos įstatymų leidžiamosios institucijos, dalyvaujant darbuotojų ir darbdavių atstovų patariamajam komitetui.

Belgijos įstatymai numatė tam tikras sąlygas, kurios turėjo būti įvykdytos tam, kad tam tikras darbuotojas galėtų gauti leidimą teikti jūros transporto paslaugas. Dauguma šių sąlygų buvo susijusios su kandidatų asmeniniais gebėjimais, savybėmis, kurios reikalingos norint dirbti minėtą darbą. Leidimui gauti buvo numatyti šie reikalavimai: kandidatas į darbuotojus turi būti gero elgesio ir geros moralės; jis turi turėti medicininę pažymą, patvirtinančią, tai, jog atitinkamas kandidatas yra tinkamos sveikatos būklės; kandidatas turi būti ne jaunesnis kaip 21 ir ne vyresnis kaip 45 metų; turi žinoti reikiamus techninės kalbos terminus; jis turi būti baigęs parengiamuosius saugos kursus bei turėti reikiamą išsilavinimą. Leidimus darbuotojams teikti jūros transporto paslaugas suteikdavo darbuotojų ir darbdavių atstovų komitetai.

Dėl šių Belgijos įstatymais nustatytų apribojimų susidarė darbuotojų galinčių teikti jūros transporto paslaugas stygius. Praktikoje ėmė pasitaikyti atvejų, kai ši veikla būdavo patikėta ir atitinkamų leidimų neturintiems mažiau apmokamiems darbuotojams. Dėl to vienas konkurencijos teisės subjektas buvo apkaltintas valstybinio kaltintojo nacionaliniame teisme.

Nacionalinis Belgijos teismas nusprendė, kad privalomus leidimus jūros transporto paslaugoms teikti numatantis teisės aktas yra nesuderinamas su ES teisės aktų nuostatomis. Belgijos teismas šioje byloje konstatavo, kad minėtas Belgijos teisės aktas prieštaravo EB sutarties 82 ir 86 str.. Nacionalinis kaltintojas šioje byloje nesutiko su teismo nuomone ir teigė, kad konkurencijos teisės subjekto monopolija negali būti tapatinama su leidimais darbuotojams. EB sutarties 82 ir 86 str. draudžia situacijas, kuomet dėl nacionaliniais teisės aktais suteiktų specialių ar išimtinių teisių vienam konkurencijos teisės subjektui, kiti konkurencijos teisės subjektai nebeturi galimybės konkuruoti, ar sąlygos jiems konkuruoti yra apsunkinamos.

ETT nurodė, kad šioje byloje minėtos nuostatos netaikytinos, nes jos yra skirtos konkurencijos teisės subjektams, o darbuotojai šiuo atveju neturėtų būti laikomi konkurencijos teisės subjektais. ETT konstatavo, kad tam, jog darbuotojai būtų konkurencijos teisės subjektais,

⁷⁸ P. Nihoul. Do workers constitute undertakings for the purpose of competition rules? // European Law Review. 2000, Nr. 25(4). P.408-414.

jiems trūksta savarankiškumo. Savarankiškumas – tai kriterijus, kuriuo šiuo atveju vadovavosi ETT priimdama sprendimą dėl darbuotojų pripažinimo konkurencijos teisės subjektais. Jis siejamas su tuo, kad vieno ekonominio junginio – konkurencijos teisės subjekto atskiri elementai nesudaro kitų savarankiškų konkurencijos teisės subjektų. Tokiu atveju konkurencijos teisės normos taikomos tam konkurencijos teisės subjektui, o ne jo atskiriems elementams.

Paprastai darbuotojais yra laikomi asmenys, atliekantys užduotis pagal kito asmens, konkurencijos teisės subjekto, nurodymus, todėl neturi konkurencijos teisės subjektams būdingo savarankiškumo. Susijungę į tam tikrą organizaciją darbuotojai bendrai sudaro konkurencijos teisės subjektą, tačiau patys atskirai nėra laikomi konkurencijos teisės subjektais.

Kaip jau buvo minėta, jog vienetai laikomi konkurencijos teisės subjektais kai jie vykdo ekonominę veiklą. Ši sąlyga yra tenkinama kai vienetas vykdo komercinę, pramoninę veiklą ir už tai gauna atlygį. Konkurencijos teisės subjekto sąvoka remiasi vykdomos veiklos prigimtimi, o ne teisinėmis tam tikro vieneto konstrukcijomis, jo statusu. Aplinkybė ar asmuo yra įsteigęs įmonę ar ne nėra reikšminga priimant sprendimą dėl to asmens pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektu. Asmenys neįsteigę įmonės taip pat gali būti konkurencijos teisės subjektais. Darbuotojai nėra laikomi konkurencijos teisės subjektais ne todėl, kad nėra įsteigę įmonės, o todėl jog jie neturi ekonominio savarankiškumo, veikia darbdavio žinioje, yra jo vadovaujami ir kontroliuojami, todėl atsakomybė už darbuotojų veiksmais padarytus konkurencijos teisės pažeidimus taip pat tenka darbdaviui. Atsakomybė už visus veiksmus ar sandorius, kuriuos darbuotojas vykdo darbdavio vardu, jo naudai ir jo rizika, kuriais pažeidžiamos konkurencijos teisės normos tenka darbdaviui, o ne darbuotojui.

Situacija pasikeičia tuomet, kai darbuotojai ima veikti už darbo santykių ribų, pavyzdžiui sudaro susitarimą įkurti darbuotojų asociaciją, tam, kad nustatytų darbo sąlygas darbdaviams. Šie darbuotojų veiksmai jau nėra nulemti darbdavio valios ir darbuotoją bei darbdavį siejančios subordinacijos, todėl darbuotojų įkurta asociacija turėtų būti laikoma konkurencijos teisės subjektu, o jos atliekami veiksmai vertintini konkurencijos teisės požiūriu.

Užsienio teisinėje literatūroje⁷⁹ pateikta generalinio advokato Jacobs nuomonė ETT *Albany international BV*⁸⁰ byloje. Generalinis advokatas Jacobs šioje byloje pagrindė savo nuomonę, kad darbas atliekamas pagal darbo sutartį negali būti laikomas ekonomine veikla. Generalinio advokato teigimu, fiziniai asmenys gali būti laikomi konkurencijos teisės subjektais tuo atveju, jeigu jie vykdo ekonominę veiklą. O darbas pagal darbo sutartį savo prigimtimi iš esmės yra priešingas savarankiškai ekonominei, komercinei veiklai. Darbuotojai paprastai vykdydami savo darbo funkcijas nesusiduria su komercine rizika, jie iš esmės dirba ne

⁷⁹ Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. P.558.

⁸⁰ Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje Nr. C-67/96 Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie // European Court reports. 1999, P. I-5751.

skirtingiems klientams, o vienam darbdaviui ir yra jam atsakingi. Generalinis advokatas rėmėsi ETT praktikoje pateikta konkurencijos teisės subjekto sąvokos interpretacija ir atkreipė dėmesį į tai, jog ETT viešuosius ūkio subjektus pripažindamas konkurencijos teisės subjektais analizuodavo tai, ar jų vykdomą veiklą taip pat galėtų vykdyti ir privatūs juridiniai asmenys. Šiuo atveju akivaizdu, kad savarankiški privatūs asmenys negalėtų pakeisti darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, kadangi jų teisinis statusas iš esmės skiriasi.

Panašiais kriterijais vadovaujamosi ir priimant sprendimus dėl ūkio subjekto atstovų pripažinimo ar nepripažinimo konkurencijos teisės subjektais. D. G. Goyder teigimu⁸¹, tai ar ūkio subjekto atstovas konkrečiu atveju gali būti pripažįstamas savarankišku konkurencijos teisės subjektu, priklauso nuo jo vykdomos veiklos apimties. Atstovai paprastai nėra laikomi savarankiškais konkurencijos teisės subjektais. Tik išimtiniais atvejais, kai ūkio subjekto atstovų vykdoma veikla išeina už normalių atstovo teikiamų paslaugų ribų, jie gali būti pripažinti konkurencijos teisės subjektais. Paprastai ūkio subjektų atstovai prisiima tik ribotą savo veiklos riziką, dažniausiai į vykdomą veiklą nuosavų lėšų neinvestuoja, jų veiklos teritorija yra ribojama, nustatomi pirkėjai, kuriems jie yra įgaliojami parduoti prekes ir teikti paslaugas, iš anksto nustatomos parduodamų prekių ir teikiamų paslaugų kainos ir pardavimo sąlygos. D. G. Goyder nurodo, kad atstovas, kuriam nėra nustatyta tokių veikos apribojimų, galėtų būti pripažįstamas savarankišku konkurencijos teisės subjektu. Kiekvienu atveju priimant sprendimą pripažinti ar nepripažinti ūkio subjekto atstovą konkurencijos teisės subjektu reikia vertinti jo vykdomą veiklą, galimybę turėti ekonominę ir veiksmų laisvę rinkoje.

ETT praktikoje taip pat yra atvejų, kuomet ūkio subjekto atstovai yra pripažįstami savarankiškais konkurencijos teisės subjektais. Pavyzdžiui, ETT *Sugar Cartel* byloje⁸² cukraus rinkoje prekiaujantys agentai buvo pripažinti savarankiškais prekybininkais, kuriems turi būti taikomos konkurencijos teisės normos.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.152 str. prekybos agentas – “nepriklausomas asmuo, kurio pagrindinė ūkinė veikla – nuolat už atlyginimą tarpininkauti atstovaujamajam sudarant sutartis ir sudaryti sutartis savo ar atstovaujamojo vardu ir atstovaujamojo sąskaita bei dėl jo interesų”. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.156 straipsnio 1 punkte nurodoma, kad “prekybos agentas privalo sąžiningai ir rūpestingai vykdyti visus atstovaujamojo pavedimus ir protingumo kriterijų atitinkančias instrukcijas, būti lojalus atstovaujamajam ir veikti išimtinai dėl atstovaujamojo interesų”.

⁸¹ Goyder D.G. EC Competition Law. 4th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 63-64.

⁸² Europos Teisingumo Teismo 1975 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. 40/73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA and others v. Commission of the European Communities* // European Court reports. 1975, P. I-1663.

Doc. dr. Daivis Švirinas moksliniame straipsnyje „Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika“⁸³ analizuodamas prekybos agento sąvoką išskyrė šiuos prekybos agento požymius:

- 1) prekybos agentas yra nepriklausomas asmuo. Tai reiškia, jog, pavyzdžiui, prekybos agentu negali būti pripažįstama įmonė, kuri įsteigta ir valdoma atstovaujamojo ar atstovaujamojo darbuotojo;
- 2) pagrindinė prekybos agento ūkinė veikla – nuolatinis tarpininkavimas už atlyginimą;
- 3) tarpininkavimo pobūdis: pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymas savo ar atstovaujamojo vardu ir atstovaujamojo sąskaita bei dėl jo interesų.

Doc. dr. Daivio Švirino teigimu, tokia prekybos agento samprata leidžia teigti, kad agentas iš esmės neprisiima jokios finansinės ar ekonominės rizikos tarpininkaudamas atstovaujamajam. Tokį prekybos agentą konkurencijos teisėje yra priimta vadinti tikruoju prekybos agentu.

Paminėtini šie minėto straipsnio autoriaus išskirti tikrojo prekybos agento požymiai: tikrojo prekybos agento sudaromų sutarčių atstovaujamojo interesais ir sąskaita sąlygos iš esmės yra nustatomos atstovaujamojo; prekybos agento atlyginimas dažniausiai nustatomas kaip tam tikras procentas nuo jo sudarytų sandorių sumos, ir prekybos agentas nepatiria nuostolių, jei tam tikra produkcija nėra parduodama ar prarandama, patiriama kitų nuostolių, nes tiek visa ekonominė, tiek ir finansinė, rizika tenka atstovaujamajam; išimtinai prekybos agentui nustatoma tam tikra teritorija, kurioje jis turi teisę vykdyti tarpininkavimo funkcijas, nustatomi apribojimai parduoti prekes tik tam tikrai kategorijai pirkėjų, nustatomos fiksuotos kainos, kurių turi laikytis prekybos agentas sudarydamas pirkimo – pardavimo sutartis; prekybos agentui gali būti nustatytas ribojimas teikti prekybos agento ar panašias paslaugas konkurentams; gali būti pateisinami ir tam tikri ribojimai atstovaujamojo atžvilgiu, kuriuos gali sudaryti atstovaujamojo išipareigojimas neskirti konkrečiai teritorijai ar klientų kategorijai kitų prekybos agentų.

Tikrasis prekybos agentas dėl jo priklausomybės nuo atstovaujamojo agentui teikiamų pavedimų negali būti laikomas savarankišku konkurencijos teisės subjektu. Konkurencijos teisės subjektu gali būti pripažįstamas tik toks prekybos agentas, kuris prisiima ekonominę ar finansinę riziką. Doc. dr. Daivio Švirino teigimu, tokia rizika gali būti suprantama kaip dalyvavimas finansuojant ir prisiimant riziką dėl prekių likučio saugojimo, atliekant specialaus pobūdžio investicijas, kurios būtinos konkrečiai veiklai, kuria agentas išipareigoja vykdyti tenkindamas atstovaujamojo interesus, ir iš esmės negali būti panaudotos kitoje veikloje, prisiėmimas dalies išlaidų, susijusių su prekių gabenimu, tiesioginis ar netiesioginis išipareigojimas investuoti į prekių reklamą, sukūrimas ir išlaikymas garantinio ir kitokio aptarnavimo, kuris būtinas siekiant

⁸³ D. Švirinas. Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika. P 3-4.

tinkamai aptarnauti prekes įsigijusius klientus, prisiėmimas rizikos už prekėms padarytą žalą, prisiėmimas rizikos tuo atveju, jei klientai tinkamai neįvykdo sutarties. Tokiu atveju prekybos agentas veiks ir savo sąskaita ir savo interesais. Doc. dr. Daivio Švirino teigimu, šiuo atveju prekybos agentas vykdo savarankišką ekonominę veiklą, susijusią su atstovaujamojo jam suteiktomis funkcijomis. Prekybos agentas, kuris prisiima finansinę ar ekonominę riziką, gali konkuruoti savo sąskaita su atstovaujamoju toje pačioje rinkoje, arba prekybos agentas tuo pat metu gali atstovauti ir atstovaujamojo konkurentams, veikiantiems toje pačioje atitinkamoje rinkoje. Toks agentas gali būti traktuojamas kaip subjektas, vykdomas savarankišką ekonominę veiklą ir turi būti laikomas savarankišku konkurencijos teisės subjektu.

3. ŪKIO SUBJEKTO KAIP KONKURENCIJOS TEISĖS SUBJEKTO POŽYMIŲ TEISINGO NUSTATYMO PRAKTINĖ SVARBA.

Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingas nustatymas lemia tinkamą konkurencijos teisės subjekto įvardinimą. Tik nustačius esminius konkurencijos teisės subjekto požymius galima tam tikrą vienetą pripažinti konkurencijos teisės subjektu ir atvirkščiai, nustačius, kad tam tikram vienetui konkurencijos teisės subjekto požymiai nėra būdingi, jo negalima laikyti konkurencijos teisės subjektu. Tinkamas konkurencijos teisės subjekto nustatymas ir jo ribų apibrėžimas turi esminę reikšmę konkurencijos teisėje taikant konkurencijos teisės normas ir kvalifikuojant konkurencijos teisės pažeidimus bei taikant atsakomybę už konkurencijos teisės pažeidimus.

3.1. Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingo nustatymo praktinė svarba taikant konkurencijos teisės normas.

Konkurencijos teisės normos nėra taikomos asmenims, kurie nevykdo ekonominės veiklos ir nėra laikomi konkurencijos teisės subjektais. Tik konkurencijos teisės subjektams yra taikomas draudimas sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus, piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, atlikti nesąžiningos konkurencijos veiksmus. Tik konkurencijos teisės subjektai turi laikytis konkurencijos teisės normų, reglamentuojančių koncentracijų kontrolę, vykdyti teisės aktuose numatytas pareigas pranešti kompetentingoms institucijoms (jei koncentracija vykdoma nacionaliniu mastu – Konkurencijos Tarybai, jei Europos Sąjungos mastu – Europos Komisijai) apie numatomą vykdyti koncentraciją ir gauti atitinkamą leidimą.

Kiekvienu atveju norint tinkamai pritaikyti konkrečią konkurencijos teisės normą, reikia nustatyti konkretų subjektą, kuriam ši norma būtų taikytina. Teisingas konkurencijos teisės

subjekto nustatymas yra itin svarbus kvalifikuojant konkurencijos teisės normų pažeidimą. Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas, numatytas Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 5 str. bei EB steigimo sutarties 81 str., yra taikomas tik susitarimams tarp bent jau dviejų konkurencijos teisės subjektų, kadangi tam, kad būtų galima konstatuoti esant tam tikrą susitarimą, reikalingos bent jau dvi susitarimo šalys – du savarankiški konkurencijos teisės subjektai. Vienas konkurencijos teisės subjektas gali atlikti tik vienašalius veiksmus, kurie nebus traktuojami kaip susitarimas ir nebus vertinamas jų atitikimas konkurencijos teisės normoms, nustatančioms draudimą sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 str. bei EB steigimo sutarties 81 str. nereglamentuoja vienašalių konkurencijos teisės subjekto veiksmų. Todėl norint teisingai pritaikyti konkurencijos teisės normas, reglamentuojančias konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą, reikia nustatyti, ar konkrečiu atveju buvo sudarytas susitarimas tarp dviejų ar daugiau konkurencijos teisės subjektų ar susitarimas buvo sudarytas vieno konkurencijos teisės subjekto viduje. Tokiu atveju, kai motininė įmonė nurodo dukterinėms įmonėms, kaip veikti (pavyzdžiui *Viho*⁸⁴ bylos atveju, motininė bendrovė kontroliuoja dukterinių įmonių padalinių planus, nustato prekių kainas, nuolaidas, kontroliuoja pinigų srautus dukterinėse įmonėse, išteklius, prekių asortimentą), tokie nurodymai negali būti laikomi susitarimais Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 5 str. bei EB steigimo sutarties 81 str. prasme. Veiksmai, kurie buvo atlikti vieno konkurencijos teisės subjekto viduje: motininės įmonės nurodymai dukterinėms, sudaryti susitarimai tarp vieno konkurencijos teisės subjekto atskirų struktūrinių dalių, skyrių, nebus vertinami Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 str. bei EB steigimo sutarties 81 str. prasme ir negalės būti pripažinti draudžiamais susitarimais pagal Lietuvos ar Europos Sąjungos konkurencijos teisę.

Kitaip nei draudžiamų susitarimų atveju, draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, numatytas Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 9 str. bei EB steigimo sutarties 82 str., yra taikomas konkurencijos teisės subjektams, turintiems didelę rinkos dalį ir vienašališkai veikiančioms konkurentų atžvilgiu. Konkurencijos teisės nuostatos, numatančios draudimą piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi taikomos dominavimo padėtį rinkoje užimantiems konkurencijos teisės subjektams atliekantiems vienašalius veiksmus. Taigi motininės bendrovės veiksmai ETT *Viho* bylos atveju galėtų būti vertinami kaip galimai pažeidžiantys konkurencijos teisės normų numatytą draudimą piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, pripažinus, kad ekonominį junginį sudarančios motininė bendrovė ir jos dukterinės bendrovės užima dominuojančią padėtį bendrojoje rinkoje.

⁸⁴ Europos Teisingumo Teismo 1996 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-73/95 *Viho Europe BV v. Commission of European Union* // European Court reports. 1996, P. I-5457.

Tinkamas konkurencijos teisės subjekto požymių nustatymas lemia teisingą konkurencijos teisės subjekto ribų apibrėžimą, kurio pagrindu yra nustatoma kiekvieno konkurencijos teisės subjekto užimama atitinkamos rinkos dalis. Atitinkamos rinkos sąvoka pateikta Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 2 str.: „Atitinkama rinka - tam tikros prekės rinka tam tikroje geografinėje teritorijoje. Prekės rinka - visuma prekių, kurios pirkėjų požiūriu yra tinkamas pakaitalas viena kitai pagal jų savybes, naudojimą ir kainas. Geografinė teritorija (geografinė rinka) - teritorija, kurioje visi ūkio subjektai susiduria su iš esmės panašiomis konkurencijos sąlygomis tam tikroje prekės rinkoje ir kuri, atsižvelgiant į tai, gali būti atskiriama lyginant su greta esančiomis teritorijomis”.

Teisingas konkurencijos teisės subjekto užimamos rinkos dalies nustatymas ypač svarbus konkurencijos teisėje dėl daugelio priežasčių. Pirmiausiai teisingas konkurencijos teisės subjekto užimamos rinkos dalies nustatymas labai svarbus taikant mažareikšmiškumo taisyklę, kuri reglamentuota Konkurencijos tarybos nutarime dėl mažareikšmių susitarimų⁸⁵. Pagal šią taisyklę konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas yra netaikomas susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos. Ši taisyklė taikoma horizontaliems susitarimams, sudarytiems asmenų, kurių bendra rinkos dalis sudaro mažiau nei 10 %, bei vertikaliniams susitarimams, sudarytiems asmenų, kurių bendra rinkos dalis sudaro mažiau nei 15 %. Neteisingai nustačius konkurencijos teisės subjektą, jo užimama atitinkamos rinkos dalis taip pat gali būti nustatyta klaidingai ir sąlygoti neteisingą mažareikšmiškumo taisyklės taikymą.

Teisingas konkurencijos teisės subjekto užimamos rinkos dalies apibrėžimas taip pat svarbus siekiant nustatyti, ar ūkio subjektas užima dominuojančią padėtį rinkoje. Pavyzdžiui, nepagrįstai vieną iš bendrovių grupės dukterinę įmonę pripažinus savarankišku konkurencijos teisės subjektu, nepagrįstai gali būti apribojama prekės ir geografinė rinkos ir nepagrįstai sumažinama konkurencijos teisės subjekto užimama atitinkamos rinkos dalis bei priimtas neteisingas sprendimas, jog konkurencijos teisės subjektas neužima dominuojančios padėties rinkoje. Ir priešingai, nepagrįstai keletą konkurencijos teisės subjektų pripažinus vienu konkurencijos teisės subjektu bus išplėsta prekės ir geografinė rinkos bei padidinta konkurencijos teisės subjekto užimama atitinkamos rinkos dalis ir priimtas nepagrįstas sprendimas, jog konkurencijos teisės subjektas užima dominuojančią padėtį rinkoje.

Taikant bendrąsias išimtis (oficialius Europos Komisijos priimtus teisės aktus dėl EB steigimo sutarties 81 str. netaikymo tam tikroms kategorijoms susitarimų, kurie atitinka šiuose teisės aktuose numatytas sąlygas) taip pat reikia nustatyti konkurencijos teisės subjekto užimamą rinkos dalį. Todėl ir šiuo atveju neteisingai nustačius konkurencijos teisės subjektą, bus

⁸⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 19-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio nelaikomi Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimu patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6732.

netinkamai apibrėžta ir jo užimama rinkos dalis bei nepagrįstai pritaikytos arba nepritaikytos bendrosios išimtys.

Konkurencijos teisės subjekto atitinkamos rinkos dalies nustatymas svarbus sprendžiant, ar koncentracija sąlygos dominuojančios padėties sukūrimą, ar itin apribos konkurenciją atitinkamoje rinkoje. Todėl Europos Komisija ar Konkurencijos taryba turi kiekvieną kartą priimdama sprendimus išduoti ar neišduoti leidimą vykdyti koncentraciją nustatyti koncentraciją vykdančių konkurencijos teisės subjektų atitinkamos rinkos ribas, o to padaryti neįmanoma nenustačius konkrečių koncentraciją vykdančių konkurencijos teisės subjektų.

Tinkamas konkurencijos teisės subjekto užimamos rinkos dalies nustatymas sąlygoja teisingą konkurencijos teisės subjekto bendrųjų pajamų nustatymą, kuris yra reikšmingas taikant koncentracijų kontrolę reglamentuojančias konkurencijos teisės normas: Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 10 str. bei EB susijungimų reglamento⁸⁶ 1 str. 2 d.. Šios nuostatos numato konkurencijos teisės subjektų, kurių bendrosios pajamos viršija tam tikrus nustatytus dydžius, pareigą pranešti kompetentingoms institucijoms apie numatomą vykdyti koncentraciją. Suprantama, jog norint nustatyti konkurencijos teisės subjekto bendrųjų pajamų dydį pirmiausiai reikia įvardinti patį konkurencijos teisės subjektą apibrėžti jo ribas. Pavyzdžiui, vienu konkurencijos teisės subjektu pripažinus vieną fizinį ir vieną juridinį asmenį, bendrąsias šio konkurencijos teisės subjekto pajamas sudarys abiejų šių asmenų pajamos, konkurencijos teisės subjektu pripažinus vieną juridinį asmenį – konkurencijos teisės subjekto pajamos sutaps su šio juridinio asmens pajamomis.

Bendrųjų metinių pajamų nustatymas taip pat reikšmingas taikant konkurencijos teisės nuostatas dėl baudos dydžio už konkurencijos teisės normų pažeidimus nustatymo. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 41 str. baudos dydis yra nustatomas atsižvelgiant į konkurencijos teisės subjekto bendrąsias metines pajamas.

3.2. Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingo nustatymo praktinė svarba taikant atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus.

Kadangi konkurencijos teisės normos yra taikomos tik konkurencijos teisės subjektams logiška, kad atsakyti už jų pažeidimus taip pat turėtų būtent konkurencijos teisės subjektai. Atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus turėtų būti taikoma ūkio subjektams padariusiems konkurencijos teisės normų pažeidimą. Tačiau tiek Europos Komisija, tiek valstybių Europos Sąjungos narių kompetentingos institucijos atsakomybę už konkurencijos

⁸⁶ Europos Tarybos 2004 m. sausio 20 d. reglamentas (EB) Nr. 139/2004 “Dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės”// Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2004, Nr. L24/1.

teisės normų pažeidimus taiko fiziniams ir juridiniams asmenims. Konkrečiu atveju nustačius, kad buvo padarytas konkurencijos teisės normų pažeidimas Europos Komisija ar valstybių Europos Sąjungos narių kompetentingos institucijos įpareigoja būtent fizinius ar juridinius nutraukti neteisėtą veiklą, atlikti veiksmus atkuriančius ankstesnę padėtį ar pašalinančius pažeidimo pasekmes, skiria jiems baudą. Europos Komisijos praktika taikyti atsakomybę fiziniams ir juridiniams asmenims už konkurencijos teisės subjektų padarytus konkurencijos teisės normų pažeidimus yra grindžiama EB steigimo sutarties 256 str., kuriame numatyta, kad “Tarybos ar Komisijos sprendimai, kuriais asmenims, išskyrus valstybes, skiriama piniginė prievolė, yra vykdomi privaloma tvarka”. Vadovaujantis šia EB steigimo sutarties nuostata, Europos Komisija baudas gali skirti tik asmenims, kadangi konkurencijos teisės subjektai šioje nuostatoje neminimi. Valstybių Europos Sąjungos narių nacionalinės teisės normos taip pat dažniausiai nenumato galimybės taikyti atsakomybę vienetais neturintiems teisinio statuso⁸⁷.

Tačiau nepaisant to, kad atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus yra taikoma asmenims, o ne konkurencijos teisės subjektams, vis dėl to taikant atsakomybę konkurencijos teisės subjektus nustatyti yra būtina. Kiekvienu atveju siekiant nustatyti, kuriems fiziniams ar juridiniams asmenims turi būti taikoma atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus, pirmiausia reikia įvardinti konkurencijos teisės subjektus, padariusius konkurencijos teisės normų pažeidimą. Tik teisingai įvardinus konkurencijos teisės normų pažeidimą padariusį konkurencijos teisės subjektą, galima nustatyti, kuriems fiziniams ir juridiniams asmenims reikia taikyti atsakomybę už padarytus pažeidimus.

Nustatyti konkretų subjektą kuriam konkrečiu atveju turėtų būti taikoma atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus paprasčiausia tokiu atveju, kai konkurencijos teisės normų pažeidimą padaro vienas fizinis asmuo, verslininkas, vykdamas ekonominę veiklą. Tokiu atveju atsakomybė paprasčiausiai yra taikoma šiam fiziniam asmeniui, įpareigojant jį nutraukti neteisėtą veiklą, atlikti veiksmus atkuriančius ankstesnę padėtį ar pašalinančius pažeidimo pasekmes, skiriant jam baudą.

Panaši situacija būna ir tuomet, kai tam tikras verslininkas ar tam tikros profesijos atstovas, neįsteigęs juridinio asmens turi vieną ar keletą darbuotojų. Tokiu atveju konkurencijos teisės pažeidimas gali būti padarytas darbdavio, darbuotojo individualiais veiksmais ar darbdavio ir darbuotojo bendrais veiksmais. Darbuotojai, kaip minėta neturi būtino konkurencijos teisės subjekto požymio – savarankiškumo ir nėra laikomi konkurencijos teisės subjektais. Todėl atsakomybė už konkurencijos teisės pažeidimus, padarytus dalyvaujant darbuotojams tiek veikiantiems pagal aiškiai išreikštą ar pagal numanomą darbdavio valią bei vykdam darbdavio

⁸⁷ Wouter P. J. Wils. The undertaking as subject of E.C. competition law and the imputation of infringements to natural or legal persons. P.108.

nurodymus, tiek ir be darbdavio žinios, turėtų būti taikoma darbdaviui. Atsakomybės taikymą darbdaviui Wounter P. J. Wils grindžia tuo, jog kiekvienas darbdavys paprastai turi reikiamas priemones prižiūrėti darbuotojus ir valdžią savo darbuotojų atžvilgiu, būtent darbdavys gautų naudą, atsiradusią dėl pažeidimo padarymo. Be to, Wounter P. J. Wils nuomone, bausti darbdavį būtų efektyviau, kadangi gali būti daug asmenų – pažeidimo dalyvių, kuriuos nustatyti būtų gana sudėtinga.

Tokiu atveju, kai konkurencijos teisės normų pažeidimą padaro konkurencijos teisės subjektas sutampantis su juridiniu asmeniu, atsakomybė turėtų būti taikoma juridiniam asmeniui. Suprantama, jog paskyrus baudą juridiniam asmeniui, ji netiesiogiai yra perkeliama to juridinio asmens akcininkams, kadangi taip padidindamos juridinio asmens išlaidos ir sumažinamas pelnas. Tačiau Wounter P. J. Wils pastebi, jog, tokiu atveju, kai juridinio asmens civilinė atsakomybė yra ribota ir paskirta bauda lemia jo bankrotą, baudos dalis netiesiogiai gali tekti ir bankrutavusio juridinio asmens kreditoriams, kadangi sumokėjus baudą gali likti nepatenkinti kreditorių reikalavimai ar jų dalis. Autorius taip pat teigia, jog nėra teisinga bausti ir mažą dalį akcijų bendrovės įstatiniame kapitale turinčius akcininkus, kurių balsai nelemia bendrovės vadovybės priimamų sprendimų, kadangi, autoriaus nuomone, jie negali duoti nurodymų vadovybei nedaryti konkurencijos teisės normų pažeidimų. Tačiau Wounter P. J. Wils vis dėl to pripažįsta, jog mažiesiems bendrovės akcininkams taip pat teks nedidelė – proporcinga jų turimų akcijų skaičiui ir jų daliai bendrovės įstatiniame kapitale atsakomybės dalis ir tai turėtų būti vertinama kaip normali riziką, kurią savo valia prisiima smulkieji akcininkai įsigydami mažą dalį bendrovės akcijų.

Taip pat praktikoje dažnai pasitaiko atveju, kai konkurencijos teisės subjektas nesutampa su vienu juridiniu asmeniu ir apima keletą juridinių asmenų, pavyzdžiui motininę ir dukterinę bendrovę, vieną motininę ir kelias dukterines bendroves, bendrovių kompleksą sudarytą iš kelių lygmenų dukterinių bendrovių. Tuomet ir kyla klausimas, kuriai iš tokių bendrovių taikyti atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus.

ES konkurencijos teisės specialisto Wounter P. J. Wils⁸⁸ teigimu, tokiu atveju, kai konkurencijos teisės subjektas yra sudarytas iš motininės ir vienos dukterinės bendrovės nėra didelio skirtumo, kam, motininei ar dukterinei bendrovei, bus nuspręsta taikyti atsakomybę už dukterinės bendrovės padarytą konkurencijos teisės normų pažeidimą, kadangi ji bet koku atveju palies tuos pačius fizinius asmenis kaip minėtų bendrovių akcininkus. Autoriaus nuomone, bauda už konkurencijos teisės normų pažeidimą dukterinei bendrovei turėtų būti skiriama tuo atveju, kai ji gali tokią baudą sumokėti. Tačiau, jeigu tam tikru atveju paskyrus baudą dukterinei įmonei ši dėl jos bankrutuotų, atsakomybę už dukterinės bendrovės padarytą

⁸⁸ Ibid, P.113-114.

pažeidimą turėtų būti perkeliama motininei bendrovei, kad dėl dukterinei įmonei paskirtos baudos nenukentėtų šios įmonės kreditoriai. Taip pat ir tokiu atveju, kai dėl baudos skyrimo motininei bendrovei yra sudaroma rizika šiai bendrovei bankrutuoti, bauda turėtų būti skiriama dukterinei bendrovei arba dalis baudos skiriama motininei, o kita dalis dukterinei bendrovei. Autorius teigia, jog konkrečias dalis reikėtų skirstyti atsižvelgiant į kiekvieno iš susijusių ūkio subjektų dalyvavimo konkurencijos teisės pažeidime laipsnį, siekiant išvengti tokios situacijos, kai dėl vienos ar kitos įmonės, kuriai turėtų būti taikoma atsakomybė, bankroto būtų pažeisti jų kreditorių interesai.

Straipsnio autoriaus teigimu, tokiu atveju kai pažeidimą padaro motininė ir jos dukterinė įmonės bendrai, o dukterinėje bendrovėje dalis akcijų priklauso ir smulkiems akcininkams, neturintiems akcijų motininėje bendrovėje, atsakomybę reikėtų taikyti motininei įmonei, kad būtų apginti smulkiųjų akcininkų interesai. Todėl autorius pagrįstai nurodo, jog optimaliausia būtų palikti diskreciją atsakomybę už konkurencijos teisės normų pažeidimus taikančiai kompetentingai institucijai kiekvienu konkrečiu atveju individualiai spręsti, kam – motininei, dukterinei ar abiems bendrovėms kartu taikyti atsakomybę, atsižvelgiant į visas reikšmingas faktines aplinkybes: kuri iš šių bendrovių iniciavo tam tikrą konkurencijos teisės pažeidimą, koks kiekvienos iš jų dalyvavimo pažeidime laipsnis ir pobūdis, kokios yra vienos ar kitos įmonės finansinės galimybės, galimą atsakomybės taikymo konkrečiai įmonei poveikį jos smulkiems akcininkams bei kreditoriams.

Lietuvos konkurencijos tarybos praktikoje sprendžiant klausimą dėl atsakomybės už konkurencijos teisės normų pažeidimą taikymo susijusiems ūkio subjektams – motininei ir dukterinei bendrovėms šios faktinės aplinkybės nebuvo vertinamos. Konkurencijos taryba AB „Mažeikių nafta“ byloje sprendė klausimą dėl AB „Mažeikių nafta“ sudarytų sutarčių su naftos produktų platinimo įmonėmis sąlygų, nustatančių pirkėjų įsipareigojimą neimportuoti ir neplatinti importuotų produktų, atitikimo Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostatoms⁸⁹. Šioje byloje Konkurencijos taryba konstatavo, kad AB „Mažeikių nafta“ ir naftos produktų platinimo įmonės sudarydamos minėtas sutartis pažeidė konkurencijos įstatymo 5 str. 1 d. Nustačius konkurencijos teisės pažeidimą taip pat buvo sprendžiamas klausimas dėl atsakomybės taikymo kelioms naftos produktus platinančioms įmonėms – patronuojančiai ir dukterinei įmonėms UAB „Lukoil Baltija“ ir UAB „Lukoil Baltija“ servisas. Konkurencijos taryba nurodė, jog tyrimą atlikę pareigūnai siūlė patronuojančios ir dukterinės įmonių veiksmus vertinti atskirai ir kiekvienai iš jų skirti sankcijas už pažeidimą. Tačiau Konkurencijos taryba pabrėžė, jog tais atvejais, kai vienas ūkio subjektas yra kontroliuojamas kito ir šis kontrolės

⁸⁹ Lietuvos konkurencijos tarybos 2001 m. gegužės 18 d. nutarimas Nr. 8/b „Dėl AB Mažeikių nafta ir naftos produktais prekiaujančių ūkio subjektų veiksmų atitikimo konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus“ // Informaciniai pranešimai. 2001, Nr. 45.

laipsnis tarp nagrinėjamų ūkio subjektų yra toks, kad kontroliuojamojo ūkio subjekto ekonominiai sprendimai dėl savo ūkinės veiklos organizavimo pilnai priklauso nuo kontroliuojančio ūkio subjekto, šie ūkio subjektai Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo požiūriu turi būti laikomi vienu ūkio subjektu. Konkurencijos taryba nustatė, kad UAB „Lukoil Baltija“ servisas yra pilnai kontroliuojama UAB „Lukoil Baltija“ dukterinė įmonė. Todėl konkurencijos taryba pagrįstai nurodė, jog taikant Konkurencijos įstatymo 5 str. bei skiriant sankcijas už jo pažeidimus šios dvi įmonės laikomos vienu ūkio subjektu. Atsakomybę konkurencijos taryba galėjo taikyti tiek patronuojančiai, tiek dukterinei bendrovei arba abiem bendrovėms kartu. Konkurencijos taryba šiuo atveju nenagrinėjo galimybės atsakomybę taikyti dukterinei bendrovei ar abiem bendrovėms kartu ir nusprendė atsakomybę taikyti tik patronuojančiai bendrovei. Priimdama tokį sprendimą Konkurencijos taryba rėmėsi tuo, kad dukterinė įmonė buvo pilnai kontroliuojama patronuojančios bendrovės, tačiau nenagrinėjo kitų faktinių aplinkybių: kuri iš šių bendrovių iniciavo pažeidimą, koks kiekvienos iš jų dalyvavimo pažeidime laipsnis ir pobūdis, kokios yra vienos ar kitos įmonės finansinės galimybės ir kt.. Šio sprendimo Konkurencijos taryba plačiau nemotyvavo, todėl jo pagrįstumas abejotinas.

ETT Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities byloje⁹⁰ pagrindė atsakomybės taikymą motininei įmonei, įsteigtai už Europos Bendrijų teritorijos ribų, kuri vykdė Europos Bendrijų steigimo sutarties draudžiamus suderintus veiksmus kartu su kitais gamintojais per savo dukterines įmones – filialus, įsteigtas Europos Bendrijų teritorijoje. Šioje byloje motininė bendrovė Imperial Chemical Industries Ltd skundė Europos Komisijos sprendimą, kuriuo Europos Komisija taikė atsakomybę šiai motininei bendrovei už jos dukterinių įmonių atliktus konkurencijos teisės draudžiamus veiksmus. Savo skunde Imperial Chemical Industries Ltd teismui nurodė, kad Europos Komisija neturi jurisdikcijos taikyti atsakomybę motininei bendrovei, kadangi ji konkurencijos teisės normų draudžiamus veiksmus atliko už Europos Bendrijų teritorijos ribų. ETT šį bendrovės skundą pripažino nepagrįstu. ETT nurodė, jog motininė įmonė turėdama daugumą akcijų dukterinėse įmonėse galėjo daryti lemiamą įtaką dukterinėms bendrovėms, nustatydamą prekių pardavimo kainų politiką bei kitas prekybos su savo konkurentais sąlygas. ETT teigimu, motininė ir jos dukterinės bendrovės šiuo atveju sudarė vieną ekonominį junginį, kadangi dukterinės bendrovės neturėjo galimybės savarankiškai pasirinkti savo elgesio varianto rinkoje ir privalėjo vykdyti motininės įmonės duodamus nurodymus. ETT pabrėžė, jog aplinkybė, kad motininės įmonės valdomos bendrovės buvo savarankiškai juridiniai asmenys, nepašalina galimybės taikyti atsakomybę motininei bendrovei už jos veiksmus ir sprendimus, įgyvendintus per dukterines bendroves, kadangi

⁹⁰ Europos Teisingumo Teismo 1972 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. 48-69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities// European Court reports. 1972, P. 619.

dukterinės bendrovės, neturinčios galimybės savarankiškai pasirinkti savo elgesio rinkoje, nesudaro atskirų konkurencijos teisės subjektų. Remdamasis šiomis išdėstytomis aplinkybėmis ETT konstatavo, kad Europos Komisija pagrįstai taikė atsakomybę už Europos Bendrijų teritorijos ribų įsteigtai motininei bendrovei už jos dukterinių įmonių įvykdytus konkurencijos teisės normų pažeidimus Europos Bendrijų teritorijoje.

Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, kad atsakomybė už konkurencijos teisės pažeidimus, padarytus konkurencijos teisės subjekto sutampančio su vienu fiziniu arba su vienu juridiniu asmeniu tenka atitinkamai šiam fiziniam ar juridiniam asmeniui. Atsakomybė už konkurencijos teisės pažeidimus, padarytus dalyvaujant darbuotojams, tiek veikiantiems pagal aiškiai išreikštą ar pagal numanomą darbdavio valią bei vykdant darbdavio nurodymus, tiek ir be darbdavio žinios, taikoma darbdaviui. Taikant atsakomybę už susijusių ūkio subjektų padarytus konkurencijos teisės pažeidimus reikėtų kiekvienu konkrečiu atveju individualiai spręsti, kuriam iš susijusių ūkio subjektų ar abiems kartu taikyti atsakomybę, atsižvelgiant į visas reikšmingas faktines aplinkybes. Remiantis ETT praktika, atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus taip pat turėtų būti taikoma ir motininėms bendrovėms įsteigtoms už Europos Bendrijų teritorijos ribų, jeigu jos kartu su konkurencijos teisės pažeidimus įvykdžiusiomis Europos Bendrijų teritorijoje įsteigtomis dukterinėmis bendrovėmis sudaro vieną ekonominį junginį.

IŠVADOS

1. Ūkio subjekto samprata Europos Sąjungos teisėje pagrįsta ekonomine ūkio subjekto koncepcija. Europos teisingumo teismas formuluodamas ūkio subjekto sąvoką rėmėsi ekonominiais kriterijais ir ūkio subjektą apibrėžė kaip ekonominį vienetą.
2. Esminiai konkurencijos teisės subjekto požymiai yra ekonominės veiklos vykdymas bei ūkio subjekto savarankiškumas. Kiti požymiai – ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto teisinis statusas, finansavimo pobūdis, pelno siekimas yra nebūtinai ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiai.
3. Sąvoka “ekonominė veikla” turėtų būti suprantama plačiąja prasme, t.y. kaip bet kokia veikla, gamybinė, komercinė ar profesinė, išskyrus veiklą, kurią vykdo valstybė, įgyvendindama savo suverenias galias. Veikla susijusi su valstybės funkcijų vykdymu yra vienintelė išimtis, nepatenkanti į “ekonominės veiklos” sąvoką.
4. Valstybės funkcijų sąvokos samprata gali skirtis kiekvienoje ES valstybėje narėje, nes kiekviena valstybė narė pagrindines valstybės funkcijas apibrėžia individualiai. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju gali būti sudėtinga nuspręsti, ar tai yra įmonė, kuriai turi būti taikomos konkurencijos teisės normos, ar viešoji institucija, kuriai konkurencijos teisės normos netaikomos.
5. Konkurencijos teisės subjektais nėra pripažįstami socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondai, kurių organizavimas pagrįstas solidarumo principu, tačiau socialinės apsaugos ir sveikatos draudimo fondai, organizuoti kapitalizacijos principo pagrindu, yra laikomi konkurencijos teisės subjektais.
6. Konkurencijos teisės normos gali būti taikomos bendrai ir keliems teisiniams vienetams (fiziniais ar juridiniams asmenims), kai jie kartu sudaro vieną ekonominį junginį. Konkurencijos teisės normų taikymą keliems fiziniais ar juridiniams asmenims kartu kaip vienam konkurencijos teisės subjektui pagrindžia vieno ekonominio junginio doktrina.
7. Pagal vieno ekonominio junginio doktriną, subjektų tarpusavio santykiai turi būti nagrinėjami de jure ir de facto, kiekvienu konkrečiu atveju vertinant šių subjektų savarankiškumo laipsnį, pasirenkant elgesį konkurencijos santykiuose. Negalima suformuoti absoliučių ūkio subjekto priklausomybės vienam ekonominiam junginiui vertinimo taisyklių ir būtina kiekvieną konkretų atvejį nagrinėti atskirai.
8. Ūkio subjekto savarankiškumas turėtų būti suprantamas kaip jo ekonominė nepriklausomybė ir veiksmų laisvė. Remiantis savarankiškumo principu, kaip

- konkurencijos teisės subjekto požymiu konkurencijos teisės subjektais nepripažįstami darbuotojai bei ūkio subjektų atstovai.
9. Ūkio subjekto samprata Lietuvos konkurencijos teisėje labiau pagrįsta teisine ūkio subjekto koncepcija. Ūkio subjekto sąvoka Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme labiau grindžiama teisiniais nei ekonominiais kriterijais.
 10. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. pateikta ūkio subjekto sąvoka neatspindi esminių ETT suformuluotų ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių ir prieštarauja ETT praktikai.
 11. Lietuvai tapus ES nare, turi būti laikomasi ES teisės viršenybės principo ir aiškinant Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo ūkio subjekto sąvoką turi būti atsižvelgiama į ETT jurisprudencijoje suformuluotą ūkio subjekto koncepciją ir ja vadovaujamasi.
 12. Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymių teisingas nustatymas lemia tinkamą konkurencijos teisės subjekto įvardinimą. Tik nustačius esminius konkurencijos teisės subjekto požymius galima tam tikrą vienetą pripažinti konkurencijos teisės subjektu.
 13. Tinkamas konkurencijos teisės subjekto nustatymas turi tiesioginę reikšmę taikant konkurencijos teisės normas, numatančias konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą bei draudimą piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi bei lemia tinkamą konkurencijos teisės subjekto atitinkamos rinkos dalių apibrėžimą, kuris taip pat reikšmingas taikant konkurencijos teisės normas (mažareikšmiškumo taisyklę, bendrąsias išimtis, koncentracijų kontrolę reglamentuojančias konkurencijos teisės normas ir kt.).
 14. Tik įvardinus konkurencijos teisės normų pažeidimą padariusį konkurencijos teisės subjektą, galima nustatyti konkrečius fizinius ir juridinius asmenis, kuriems turi būti taikoma atsakomybė už šį pažeidimą.
 15. Atsakomybė už konkurencijos teisės pažeidimus, padarytus konkurencijos teisės subjekto sutampančio su vienu fiziniu arba su vienu juridiniu asmeniu tenka atitinkamai šiam fiziniui ar juridiniam asmeniui.
 16. Taikant atsakomybę už susijusių ūkio subjektų padarytus konkurencijos teisės pažeidimus tikslinga kiekvienu konkrečiu atveju individualiai spręsti ir atsižvelgus į tai, kuri iš susijusių bendrovių iniciavo tam tikrą konkurencijos teisės pažeidimą, koks kiekvienos iš jų dalyvavimo pažeidime laipsnis ir pobūdis, kokios yra vienos ar kitos įmonės finansinės galimybės, koks bus atsakomybės taikymo konkrečiai įmonei poveikis jos smulkiesiems akcininkams bei kreditoriams, atsakomybę taikyti dukterinei arba motininei įmonei arba abiem įmonėms.

17. Atsakomybė už konkurencijos teisės normų pažeidimus turėtų būti taikoma motininėms bendrovėms įsteigtoms už Europos Bendrijų teritorijos ribų, jeigu jos kartu su konkurencijos teisės pažeidimus įvykdžiusiomis Europos Bendrijų teritorijoje įsteigtomis dukterinėmis bendrovėmis sudaro vieną ekonominį junginį.

PASIŪLYMAI

Siekiant išvengti galimų kolizijų reikėtų tikslinti ūkio subjekto sąvoką Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme ir apibrėžiant ūkio subjekto sąvoką remtis ne teisiniais, o ekonominiais kriterijais. Siūlytume pakeisti Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 str. 4 p. ir jį išdėstyti taip: ūkio subjektas – kiekvienas vienetas, turintis ekonominio apsisprendimo ir veiksmų laisvę ir vykdamas ekonominę veiklą Lietuvos Respublikoje, nepriklausomai nuo jo teisinio statuso ir finansavimo formos.

Taip pat siūlytume atsisakyti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 4 str. 3 p. nuostatos, numatančios, kad advokato veikla nėra komercinė ūkinė, nes ši įstatymo nuostata prieštarauja ETT praktikai, kurioje ETT advokatus pripažino konkurencijos teisės subjektais.

SANTRAUKA

Ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiai ir jų teisingo nustatymo praktinė svarba

Pagrindinės sąvokos: konkurencijos teisės subjektas, viešasis konkurencijos teisės subjektas, teisinis vienetas, ekonominis vienetas, ekonominė veikla, valstybės funkcijos.

Darbe autorė siekia nustatyti ir išanalizuoti ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymius, atskleisti jų turinį bei teisingo nustatymo praktinę svarbą.

Šiame darbe analizuojama ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto samprata Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos konkurencijos teisėje, aptariamos Lietuvos bei Europos Sąjungos konkurencijos teisėje egzistuojančios konkurencijos teisės subjekto sąvoką aiškinančios teorijos (teisinė ir ekonominė ūkio subjekto koncepcijos), išryškunami konkurencijos teisės subjekto sampratos Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisėje neatitikimai ir prieštaravimai. Šiame darbe taip pat įvardinami bei atskirai analizuojami būtini, esminiai ūkio subjekto požymiai, kuriais savo jurisprudencijoje rėmėsi ETT pripažindamas ūkio subjektus konkurencijos teisės subjektais, t.y. ekonominės veiklos vykdymas, ūkio subjekto savarankiškumas. Aptarus esminius ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymius, teisiniu požiūriu įvertinama ir pagrindžiama jų teisingo nustatymo praktinė svarba taikant konkurencijos teisės normas bei atsakomybę už konkurencijos teisės pažeidimus.

Remdamasi ETT išskirtais esminiais ūkio subjekto kaip konkurencijos teisės subjekto požymiais šio darbo autorė suformuluoja konkurencijos teisės subjekto apibrėžimą bei pateikia pasiūlymus tikslinti ūkio subjekto sąvoką Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme bei atsisakyti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo nuostatos, numatančios, kad advokato veikla nėra ūkinė komercinė.

SUMMARY

The features of undertaking and the practical significance of these features’ right identification

The main concepts: undertaking, public undertaking, legal unit, economic unit, economic activity, state functions.

The main aim of this work is to find out the features of undertakings, exhibit their content, and evaluate the practical significance of these features’ right identification.

The author analyses the concept of undertaking according to European Union and Lithuanian competition law, discusses the theories which exist in Lithuania and in European Union (the concept of economic unit and the concept of legal unit) and points out the most important dissonances and contrarities of the concepts of undertaking in Lithuanian and European Union competition law.

In this work the author also identifies and analyses the main fundamental features of undertakings, which followed European Court of Justice (according to explications of the European Court of Justice independent entity engaged in an economic activity must be acknowledged as an undertaking). The author discusses and argues the importance of the right recognition of the main features of undertakings, which condition the right application of competition rules and liability to undertakings, which made infringements of competition rules.

The author defines the concept of undertaking according to the main features of undertaking, which acknowledged European Court of Justice, and offers to change the concept of undertaking which is regulated in national rules and to refuse this national rule – the activity of barristers is not economic activity.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra:

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74.
2. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632.
3. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
4. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 19-172 “Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio nelaikomi Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimu patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6732.

Europos Sąjungos norminiai teisės aktai:

5. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
6. Europos Tarybos 2004 m. sausio 20 d. reglamentas (EB) Nr. 139/2004 “Dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės” // Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2004, Nr. L24/1.
7. Europos Komisijos 2006 m. lapkričio 16 d. direktyva (EB) Nr. 2006/11 “Dėl finansinių santykių tarp valstybių narių ir valstybės įmonių skaidrumo tam tikrose įmonėse” // Oficialus leidinys L. 2006, Nr. 318.

II. Kiti dokumentai:

8. Europos Komisijos 2001m. sausio 6 d. pranešimas Nr. 2001/C 3/02 “Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams” // Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2001, Nr. 08/2t.

III. Specialioji literatūra:

9. Alison, J., Brenda, S. EC Competition Law. Text, Cases, and, Materials. Oxford: Oxford University Press, 2004.
10. Butkus G. Europos Sąjungos teisės seminarai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
11. Foster N. Foster on EU law. Oxford: Oxford University Press, 2006.
12. Goyder D.G. EC Competition Law. 4th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003.
13. Tatham F. A. EC law in practice. Budapest: HVG-ORAC Publishing House Ltd, 2006.

Moksliniai straipsniai ir monografijos:

14. Krajewski M., Farley M. Non – economic activities in upstream and downstream markets and the scope of competition law after Fenin // European Law Review. 2007, Nr. 32(1).

15. Nihoul P. Do workers constitute undertakings for the purpose of competition rules? // European Law Review. 2000, Nr. 25(4).
16. Norkus I. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas vs. Europos Bendrijos sutartis // Teisė. Mokslo darbai. 2000, Nr. 37.
17. Švirinas D. Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).
18. Švirinas D. Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje: monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.
19. Wounten P. J. Wils. The undertaking as subject of E.C. competition law and the imputation of infringements to natural or legal persons // European Law Review. 2000, Nr. 25(2).

IV. Teismų praktika:

Europos Teisingumo Teismo sprendimai:

20. Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje Nr. C-67/96 Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie // European Court reports. 1999, P. I-5751.
21. Europos Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Nr. C-475/99 Ambulanz Glockner v. Commission of European Union // European Court reports. 2001, P. I-8089.
22. Europos Teisingumo Teismo 1999 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje Nr. C-22/98 Becu and others v. Commission of the European Communities // European Court reports. 1999, P. I-5665.
23. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 25 d. sprendimas byloje Nr. C-203/96 Chemische Afvalstoffen Dusseldorp and others v. Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer // European Court reports. 1998, P. I-4075.
24. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. vasario 17 d. sprendimas byloje Nr. C-159/91 Christian Poucet v. Assurances Générales de France and Caisse Mutuelle Régionale du Languedoc-Roussillon // European Court reports. 1993, P. I-637.
25. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Nr. C-218/00 Cisal di Battistello Venanzio & C. Sas v. Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL) // European Court reports. 2002, P. I-691.
26. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-35/96 Commission of European Union v. Italy // European Court reports. 1998, P. I-3851.
27. Europos Teisingumo Teismo 1997 m. spalio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-157/94 Commission v. Netherlands // European Court reports. 1997, P. I-5699.

28. Europos Teisingumo Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje Nr. C-221/99 Conte v. Rossi // European Court reports. 2001, P. I-9359.
29. Europos Teisingumo Teismo 1975 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. 40/73 Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA and others v. Commission of the European Communities // European Court reports. 1975, P. I-1663.
30. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-266/96 Corsica Ferries France SA v. Gruppo Antichi Ormeggiatori del porto di Genova and others // European Court reports. 1998, P. I-3949.
31. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. gegužės 19 d. sprendimas byloje Nr. C-320/91 Criminal proceedings against Corbeau // European Court reports. 1993, P. I-2533.
32. Europos Teisingumo Teismo 1997 m. kovo 3 d. sprendimas byloje Nr. C-343/95 Diego Cali & Figli Srl v. Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG) // European Court reports. 1997, P. I-1547.
33. Europos Teisingumo Teismo 1995 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-244/94 Fédération Française des Sociétés d'Assurance, Société Paternelle-Vie, Union des Assurances de Paris-Vie and Caisse d'Assurance et de Prévoyance Mutuelle des Agriculteurs v. Ministère de l'Agriculture et de la Pêche // European Court reports. 1995, P. I-4013.
34. I Instancijos teismo 2003 m. kovo 4 d. sprendimas byloje Nr. T-319/99 Fenin v. Commission of European Union // European Court reports. 2003, P. II-357.
35. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. kovo 3 d. sprendimas byloje Nr. C-202/88 France v. Commission // European Court reports. 1991, P. I-1223.
36. Europos Teisingumo Teismo 1984 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Nr. C-170/83 Hydrotherm v. Compact // European Court reports. 1984, P. 2999.
37. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90 Hofner and Elser v. Macroton // European Court reports. 1991, P. I-1979.
38. Europos Teisingumo Teismo 1972 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. 48-69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities // European Court reports. 1972, P. 619.
39. Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje Nr. C-96/82 International Belgium SA v. Commission // European Court reports. 1983, P. 3369.
40. Europos Teisingumo Teismo 1962 m. liepos 13 d. sprendimas byloje Nr. 19/61 Mannesman v. High Authority // European Court reports. 1962, P. 675.

41. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje Nr. C-179/90 *Merci Convenzionali Porto di Genova v. Siderurgica Gabrielli* // European Court reports. 1991, P. I-5889.
42. Europos Teisingumo Teismo 1971 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. 10/71 *Ministere Public of Luxembourg v. Muller* // European Court reports. 1971, P. 723.
43. Europos Teisingumo Teismo 2004 m. kovo 16 d. sprendimas bylose Nr. C-264/01, Nr. C-306/01 ir Nr. C-355/01 *OAK Bundesverband and others v. Ichtyol-Gesellschaft Cordes and others* // European Court reports. 2004, P. I-2493.
44. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Nr. C-180/98 *Pavlov v. Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* // European Court reports. 2000, P. I-6451.
45. Europos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 19 d. sprendimas byloje Nr. C-364/92 *SAT Fluggesellschaft v. Eurocontrol* // European Court reports. 1994, P. I-43.
46. I Instancijos teismo 1992 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Nr. T-11/89 *Shell v. Commission of European Union* // European Court reports. 1992, P. II-757.
47. Europos Teisingumo Teismo 1995 m. sausio 15 d. sprendimas byloje Nr. C-415/93 *Union royale belge des sociétés de football association ASBL v. Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v. Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v. Jean-Marc Bosman* // European Court reports. 1995, P. I-4921.
48. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. C-309/99 *Wouters v. Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* // European Court reports. 2002, P. I-1577.
49. Europos Teisingumo Teismo 1984 m. sausio 18 d. sprendimas bylose Nr. 43/82 ir Nr. 63/82 *Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen, VBVB, and Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, VBBB, v. Commission of the European Communities* // European Court reports. 1984, P. 19.
50. Europos Teisingumo Teismo 1996 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Nr. C-73/95 *Viho Europe BV v. Commission of European Union* // European Court reports. 1996, P. I-5457.

Lietuvos teismų ir LR Konkurencijos tarybos praktika:

51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. liepos 18 d. nutartis Nr. A⁵-604-2003 byloje *Vilnius miesto savivaldybė v. Konkurencijos taryba* // Administracinių teismų praktika, 2004. Nr.4.

52. Lietuvos konkurencijos tarybos 2001 m. gegužės 18 d. nutarimas Nr. 8/b “Dėl AB Mažeikių nafta ir naftos produktais prekiaujančių ūkio subjektų veiksmų atitikimo konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus” // Informaciniai pranešimai. 2001, Nr. 45.

V. Interneto svetainės:

53. <http://curia.europa.eu/lt/transitpage.htm> - Europos Teisingumo Teismo interneto puslapis.
54. <http://www.konkuren.lt/> - Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos interneto puslapis.